

lanmış, mülakâtın neticesini sabırsızlıkla beklemişti. Nihayet kadın mes-citten çıkıp, Çatalyol mahallesine (Eski İstasyon caddesi) dönüvermiş, kaymakam da karşıda oturduğu eve girmişti. Hacı Ahmetoğlu da hemen kadının arkasına düşmüş, onun Çakırcalı Ahmet olduğu kanaatine varmış-tı. Sabah olmuş, zaptiye Hacı Ahmetoğlu Mustafa erkenden Davulcu Hüseyin Çavuş'u hükümette beklemiş, çavuş gelince gülererek hadiseyi bal-landıra ballandıra anlatmıştı. Tamam! Hüseyin Çavuş o akşam kendisine bir tuzak kurulduğunun farkına varmıştı. Kaymakamın kendisini beheme-hal çağıracağını umuyordu. Hakikaten kaymakam vazifesi başına gelmiş, odacıya sabah kahvesini söylemeğe giderken,

- Hüseyin Çavuş'u çağır da azıcık buraya gelsin! demişti.

Çavuş bölük odasında zaten akşamki buluşmanın kendisine verdiği heyecanla meşbu idi. Hemen yerinden fırlayarak makama vardı:

- Buyurun beğim, beni istemişsiniz! deyince kaymakam Arnavut Rüs-tem Bey, Hüseyin Çavuş'a şunları söylemişti:

- Ağa bugün Çakırcalı Ahmet'i diri veya ölü tutup getireceksin. Bili-yorsun bu adam dağa kaçalı hayli zaman oldu. Halk sızlanıyor, vilayet ise durmadan telle bu çetenin imhasını istiyor. Akşam yine vilayetten şiddetli ve zehir gibi bir tel yazısı aldım deyince (Çavuş içinden vilayetten değil Çakırcıdan aldım menhus herif diyorodu), Hüseyin Çavuş bu tekiin ken-disini öldürtmek için dün akşam meşhur içinde Çakırcalı Ahmet ve kay-makam Rüstem Bey arasında cereyan eden mülakatta kararlaştırılmış bir plan olduğunu biliyordu. Artık bu su götürmez bir hakikatti. Hüseyin Çavuş yukarıda geçtiği üzere âmirlerine politika yapmıyor ve zeybeklere de aman vermiyordu. Hükümet kuvvetleri içinde Davulcu Hüseyin Çavuş gibi mert ve yiğit ve doğru adamlar azdı. O her takibe çıkışında zeybek-lerle müsademe ederken siper edindiği taşın üstüne mor mukavva fesini koyar, kendisi zeybeğin bulunduğu mevkiin arkasına varır, onu tavuk gibi boğazından yakalardı. Hiç şakası yoktu, Çakırcalı Ahmet işte Hüseyin Çavuş'un bu halini biliyor, bunun için ondan çekiniyordu.

Demek ki bu gün Çakırcalı Ahmet Hüseyin Çavuşla muhakkak karşı-laşacaktı. Belki de Hüseyin Çavuş Çakırcalı'nın pususuna düşebilirdi. Çünkü akşamki kararın bu olduğu artık anlaşılıyordu. Hüseyin Çavuş buna kanaat etmişti, lakin ister istemez emirlere itaat mecburdu. Çavuş kay-makamın odasından çıkmış, bölük odasında zaptiyeleri toplamış, onlara hazırlanmalarını söylemişti. Zaptiyeler çakmaklı martinilerini ellerine almışlar, çavuşun maruf koca kır atını çekmişlerdi... Önde müfreze, yaya olarak arkada Hüseyin Çavuş yola çıkınca kaymakam yukarıdaki odasının penceresinden bakıp, çavuşun ardından kıs kıs gülüyordu. Hüseyin Çavuş müfreze Birgi gediğindeki kısıktan geçip Kaymakçı deresinde bir arama

yapacaktı. Gedikten geçerken çavuş ne olur olmaz diye böyle tehlikeli yerlerde daima dikkatli hareket ederdi. Korktuğu başına gelmişti, kısıkra ansızın Çakırcalı Ahmet'in pususuna düşmüştü. Çakırcalı kayamın ardın-dan çakmaklısını uzatmış ve çavuşa bağırmişti:

- Kıpırdaman yakarın, teslim olun!

Hüseyin Çavuş kendini hemen atından aşağı atmış ve müfreze de mü-dafaa tertibatı almıştı. Davulcu Hüseyin Çavuş yattığı yerden şu cevabı vermişti:

- Erkeksen meydana çık. Öyle taş ardına sinip de adama kurşun atıl-maz! Kahpenin Yörtüğü! Korkak köpek! Çakmaklısını boşaltırken ilave etti:

- Al bu kurşunları cebine sok sana lazım olur! Çakırcalı Ahmet çetesiy-le Hüseyin Çavuş müfrezesi arasında hem kurşun teati ediliyor ve hem de yukarıda yazılı sitemli laflar savruluyordu.

O gün gedik kısığında Çakırcalı çetesiyile hükümet kuvvetleri arasında akşama kadar bir hayli kurşun atıldı, bağırış çığırış oldu. Zaptiyelerden ikisi hafif birer yara aldılar, çete pusuda olduğu için onlarda zayıat olmamıştı. Çakırcalı Ahmet hükümet kuvvetlerinin maneviyatını sarsmak için pusu-dan şöyle haykırıyordu:

- Ülen Hüseyin Çavuş, sana kurşun atmak istemiyorum, hada çekil git kar! İsteği havaya bir kaç el daha kurşun atmıştı. Lakin ağa kızmıştı, o da saklandığı yerden şöyle haykırmişti:

- O kurşunlar para ile alınıyor, ete at da yabana gitmesin!

Çakırcalı Ahmet bu müsademeyi sırf kaymakamın keyfi ve isteği yerine gelsin diye hazırlamıştı. İki taraf o gün gedik kısığında dan dun ile vakit geçirdiler. Akşam olunca Çakırcalı çetesiy çekilip gitmişti. Hüseyin Çavuş ise bu işi şahsına kurulumuş bir tuzak sayarak hemen ertesi günü istifasını kaymakama verip çekilmişti. Çakırcalı ne de olsa böyle ciddi bir takip me-murundan muvakkat da olsa kurtulmuştu, kaymakam ise derin bir nefes almıştı.

Ödemiş'te Çakırcalı Ahmet'e gelinceye kadar böyle kurnaz ve kuvvetli bir çete çıkmamıştı. Bundan önce gelip geçen zeybekler hakkıyla dövü-şürler ve müsademe mahallinden kaçmayı arlarına yediremezlerdi. İşte Çakırcalı Ahmet, dokuz kişilik kuvvetli çetesiyile Küçük Menderes çayır-liklarında Bozdağ ve Arslan dağlarında bağırıp gezerlerken, doksan üç Rus harbi (1877 Moskof Harbi) patlamış, padişah değişmiş, her tarafta seferi hazırlık başlamıştı. Tire'de Hacı Ali Paşa bir gönüllü bayrağı açmak istiyordu. Hacı Ali Paşa'nın yeni padişaha yaranmak niyetinde olduğu belliydi. Adagide'den Hanaylıoğlu Molla Abdullah vasıtasıyla Ödemiş'te de bir gönüllü bayrağı açmak tasavvurundaydı. Bunun için Paşa Molla Abdullah'ı Tire'ye çağırılmış, orada bu iş görülmüş ve katileşmişti. Mol-

la Abdullah'ın bu işi kabul edip üzerine alması boşuna değildi. O da Hacı Ali Paşa'ya yaranmak istiyordu ve bu işi başarmak için elinde mükemmel bir koz vardı: "Çakırcalı Ahmet Efe!"

Kتابın başında Molla Abdullah'ın koyun çardağının Çakırca çetesinin karargâhı olduğunu demiştik. Kardeşi Kara Mahmut da karargâhın merkez memurluğu vazifesini görüyordu. İşte bu teşebbüs çok yerinde ve çok cazip bir iş olacaktı. Molla Abdullah hemen köyü Adagide'ye döndü, ilk iş Çakırcalı Ahmet ile konuştu ve dedi ki:

- Ahmet Efe, Moskof harp açmış, yakında düğünümüz var. "Harp" seni de bu düğünde bayraktar yapacak. Hacı Ali Paşa'ya yazayım, senin af fermanını getirsin olmaz mı?

- Olma mı hiç?

- Eh yann Ödemiş'te koca harlağın [daima akan ve burması olmayan çeşme] başına bayrağı asmalı. Davul da vurdurmalısın Çakır!

- Ferman gelmeden olur mu ya, sonra zaptiyelerle bir iş çıkarmayalım?

- Ülen Çakır, sen Hacı Ali Paşa'yı bilmiyormuş gibi söylüyorsun.

Ülen onun çok defalar ayıdan adam aldığı unuttun mu?

- Biliyon canım ya, ha bu bayrak çıkarma işi beş on gün sona oluvesin!

- İş geri kalmasın, ben sizin fermanınızı telgrafla kırk sekiz saatte getiririm! Sen yarından tezi yok bayrağı hazırlanmaya bak!

Molla Abdullah bu işte çok haklıydı. Çakırcalı gibi meşhur zeybek bayrak açmış diye duyulunca, Ödemiş'te, hatta Küçük Menderes çayırıklarında elde silah dolaşan bütün zeybekler ona uyararak gönüllü yazılabilirlerdi. Çünkü Çakırca Ahmet ilçede çok ün almış, çok cesur, atik ve kurnaz bir zeybek olarak tanınmıştı. Onun hiçbir müsademede kanlar gibi aşıp teslim olduğu vaki değildi. Biricik kusuru varsa, bir işi inatla takip etmemesiydi. Zoru görünce dönüverirdi. Hemen arkadaşlarıyla görüştü ve yüze çıkarılacaklarını onlara müjdeledi. Diğer yandan af fermanı Tire'ye gelmişti. Adagide'den Molla Abdullah Çakırcalı çetesini ardına taktı, beraberce Tire'ye gittiler, hepsi Hacı Ali Paşa'nın ellerini öptüler. Tire hükümet konağında Çakırca çetesinin af fermanı okundu, işte buradaki resimde görülen şahıslar Çakırca çetesinde bulunan şahıslardır (1293/1877).

Dokuz kişilik Çakırca çetesi Tire'den Ödemiş'e dönmüşlerdi. Lakin çeteden kızan Yörük Osman, Koca Cerit ve Küçük Cerit efeleri Çakırcalı Ahmet'e şöyle demişlerdi:

- Efe sen git. Biz gönüllü gitmeyeceğiz, evlerimizde oturacağız!

Çakırca Ahmet Efe verdiği sözden dönmedi, çeteden iki kızını Yetim oğlu ve Sarı İsmail gönüllü bayrağını açtı. Birçok gönüllü asker topladı. Çakırcalı Ahmet'i gören başka kimseler de gönüllü bayrağı açmışlardı: Hocazade, Kirkaş ve Seki Köylü Mahmut.

Tire, 1877. (Ayakta soldan itibaren saat yönünde) Yörük Osman, çetede kızan; Koca Cerit, çetede kızan; Çakırcalı Ahmet Efe; Tire askeri erkânından üç kişi; Genev'den kızan Sarının İsmail; Küçük Cerit; Kurcuova'dan Yetimoğlu Mehmet; Bademye'den Bayraktaroğlu; Uzundere'den Yumuk Ağa'nın oğlu Sarı Zeybek, Dımış Deli deçimesi.

Mayıs ayının tatlı ve serin bir sabahı idi, bütün Ödemişliler gönüllü zeybek taburunu uğurlamak üzere yollara dökülmüşlerdi. Başta o günün değerli âlim adamlarından Çakır Ahmetzade İbrahim, Müderris Hacı Kerim, Müderris Molla Efendi, Müderris Eşarizade oldukları halde kaymakam, kadı, müftü ve birçok eşraf, zenginler ve bir halk yığı (kadınlı, erkekli) Tekeli kahvesine doğru (İzmir yolu) alay halinde yürütmeye başlamışlardı. Tekeli kahvesi ile Tombaklı çeşmesi arası bir insan kalabalığı ile mahşerden bir nümune idi. Davullar çalıyor, gençler ve delikanlılar hep bir ağızdan yanık türküler söylüyorlar, analar, taze gelinler ve küçük çocuklar hiçkura hiçkura ağlaşıyorlardı. Müderris Hacı Kerim Efendi Tombaklı çeşmesinin ahır taşı üstüne çıkmış, ağlayarak bir dua okumuştur. Herkes amin dedi ve askerlerimizin muzaffer olması için Tanrıya yalvarışlar. Gönüllü taburu da harekete başlarken davul zurnaya halk ve askerler de katılarak hep bir ağızdan şu metnini aşağıya verdiğimiz türküyü söylüyorlar ve yürüyorlardı:¹⁰

10 Bize bu türküyü, o gün kabile arasında bulunan ve bizzat törene iştirak eden hemşehrimiz sayın İsmail Güler vermiştir. Törenin tafsilatını da ondan nakletmiş bulunuyoruz.

Çalınan davulu düğün mü sandın
Açılan bayrağı gelin mi sandın
Asker gideni gelir mi sandın
Ağlama Ayşem (anam) ağlama ben gider yine gelirim
Kıranım kâfirî döner gelirim.

İhtiyar nineler gönüllü çocuklarının torunlarının arklarının sıvazlarken şunları söylüyorlardı:

- Hadan yavrularım, sağlıklı gidin, şavklı dönün. Allah yolunuzu açık ve kılıcınızı keskin etsin.

Birinci gönüllü zeybek taburu on beş gün sonra yollardan Tire, Bayındır, Torbalı ve İzmir'den birçok gönüllü alarak alay halinde İzmir'den Sultaniye vapuruna bindiler. Artık bu zeybeklere vapurda "Aydın Efeleri" denilmeye başlamıştı. Çünkü gönüllülerin elbiseleri mahalli kısa dizlikler ve bellerinde birer arşın uzunluğunda bıcaklar, bacaklarında tozlukları ile hepsi "Cezayir leventlerine" benziyorlardı.

Sultaniye vapuru bir hafta sonra Dedağaç'a varmıştı, gönüllüleri orada karaya çıkardı. Artık Zeybekler Rumeli'nde idiler. Önce Dimetoka'ya, oradan Edirne'ye vardılar. Oradan da Şıpka yolunu tutmuşlardı. Filibe'ye varınca Çakırcalı Ahmet gönüllü müfrezesini meşhur süvari ejder alayına yamak vermişlerdi. Aydın efeleri başlarında mukavva fes ve heybetli elbiseleriyle asker arasına katılmışlardı. Yaz gelmiş geçmiş, kış da çatmıştı. Balkanlara kar düşünce soğuklar başlamış, zeybekler bu soğuklar yüzünden epeyce sakatlık vermişlerdi. Çakırcalı Ahmet Efe kendi gönüllü müfrezesi ile boş durmuyor, boyuna çete halinde baskınlarına devam ediyordu. Süleyman Paşa kumandasındaki askerle Şarki Rumeli'ye gelmişlerdi. Çok kanlı savaşlar oluyor, her iki taraf çok zayıf veriyordu. Çakırcalı Ahmet'in gönüllü müfrezesinde başlıca şu kızanlar vardı ve hepsi yiğit insanlardı: 1. Çakırcalı Ahmet Efe, 2. Kırkaş, 3. Genevli Sarının İsmail, 4. Serçioğlu Hacı İbrahim, 5. Bayezitlar köyünden Keleşin Mehmet, 6. Bıcaqçı Gereden Hacı İsa oğlu, 7. Dereli Mehmet, 8. Yumuşak oğlu Hasan, 9. Ahmet Çavuş, 10. Karamanlı İsmail.

Bundan başka çetede daha epeyce kızan vardı. Şimdi sözü burada Müderris Hacı İbrahim Serçioğlu'na bırakıyoruz:

"Bir gün Osman Pazarcığı'na iki saat mesafede Yayla köyü civarında bir erim içinde pusuda düşmanı gözlüyorduk. Moskofların bir süvari keşiş koluyla karşılaşmıştık. Çakırcalı Ahmet Efe kızanlarına şu emri vermişti:

- Çocuklar yere yatın Kazak alayları geliyor!

Biz hemen yol üstünde ve yerde yatmakta olan kalın ve kuru bir kiraz ağacı kütüğünü siper edindik ve müsademeye başladık. Başta Çakırcalı

Ahmet Efe, Kırkaş ve Sarının İsmail gayet iyi atıcı ve güzel silah kullanan cesur insanlardı. Yattıkları yerden düşmana kurşun yağdırıyorlardı. Müsademeye o kadar kızışmıştı ki, ben efelere yalnız fişenk hazırlıyordum, onlar da düşman süvari müfrezesini birer birer haklıyorlardı. Sanki ağaçtan armut düşürüyorlardı. Süvariler böyle kırılır iken sonucunda neferleri dönmüş kaçmıştı. İlerideki bir bölükten ibaret birliğe haber verilmiş, bu bölükten bir kısım kuvvet daha bizi bulduğumuz mevkiden tard etmeye memur edilmişti. Bunlar gelmişler, erim ağzına yaklaşmaya çalışıyorlardı. Bizim bir avuç gönüllü müfrezemiz az fakat göğüsleri iman doluydu. Biz yattığımız yerden bu ikinci müfrezeye de ateş etmeye başlamıştık. Muharebe çok kızışmış, arkadaşlardan birkaçı yaralanmıştı. Bir aralık bir serseri kurşun da benim kaba etimi yalayarak vızlayıp geçmişti. Kurşunun çıkardığı hararetin bacağıma dağladığını hissetmişim. Hemen sağ elimi kurşunun yakıp geçtiği sağ bacağımın kabasına şiddetle el attım ve yattığım yerden efemiz Çakırcalı Ahmet'e şöyle seslendim:

- Efe vuruldum galiba!

Çakırcalı Ahmet Efe o şiddetli ateş arasında yattığı yerden gülmüştü. Başını bana çevirerek,

- Bizim oğlan, bu köpeğin kurşunundan korkulur mu? Kendini sıkı tut ve hiç havf etme! diye teselli etmişti. İşte Çakırcalı Ahmet böyle yaman ve cesur bir adamdı. O gün Çakırcalı Ahmet, Sarının İsmail birer arslan kesilmişlerdi. Düşmanın ikinci kuvvetini de bozduk, dağıttık yol vermedik ve böylelikle Süleyman Paşa ordusundan bir taburumuzun da çevrilmesine mani olduk!"¹¹

Çakırcalı Ahmet Efe Tuna vilayetinde düşmanlarımızla harp ederken kendini sakatlamıştı Bir gün bir cephaneye sandığını katıra sararken kendini zorlamıştı. Sandıklar çok ağırdı, bunlardan birini kucaklayıp hayvana sarmak üzere kaldırırken kasığı patlamıştı. Efe bu hadiseden çok üzülmüştü. Bu olaydan sonra istediği gibi gezip dolaşamıyordu. Üstelik bir de basura yakalanmıştı, bu iki hastalık onu iyice zayıf düşürmüştü. Kendini tedavi ettirmek ve çoluk çocuğu ile de görüşmek üzere sılayı özlemiş ve belki memleketi iyi olurum ümidine kapılmıştı. Ne de olsa bu boğuşmanın aradı gelmeyecekti, aklına izin almak gelmişti. Biricik arkadaşı ve çok sevdiği kızanı Sarının İsmail'e fikrini açtı ve:

- İsmail hada varalım bu aşam bir düşman siperine girelim, bir iki düş-

11 Hacı İbrahim Serçioğlu'na sormuştum: "Çakırcalı Ahmet efe nasıl bir adamdı?" Başını sallayarak şu cevapta bulunmuştu: "Doğrusunu istersen harpte bir arslandı, kim ne derse desin ben onu daima rahmetle anırım. Tam manasıyla bir gazi olmak ve vatani vazifesini de hakkıyla yapmıştır. Başka kusuru varsa Allah bağışlasın."

man tutup keselim, başlarını paşaya getirelim, ondan bu hediyemize karşılık izin arayalım, dedi.

- Olur mu?

- Neden olmasın?

Her ikisi kalkiverdiler, karanlıklara dalarak hayli ilerlediler ve yavaşça bir düşman siperine girip iki Moskof askerini oracıkta boğazlayıp başlarını alıp geceleyn çadırlarına döndüler. Sabah olmuştu, Süleyman Paşa her sabah gelir karargâhta çadırı önünde kahvesini içerdi. O sabah paşa gelmiş kahvesini içerken Çakırcalı Ahmet Efe elinde iki düşman başı olduğu halde paşanın huzuruna varıp selam vermiş ve:

- Paşam her asker bizim gibi birer düşman kesse karşımızda dövüşecek insan bulamayız! demişti.

Süleyman Paşa bu kahramanca sözden çok mahzuz¹² olmuş ve Çakırcalı Ahmet Efe'ye sormuştu:

- Yiğit sen nerelisin?

- Ödemiş'liyim, gönüllü olarak düşman kırmaya geldik.

- Çok zayıflamışın! deyince, Çakırcalı Ahmet Efe bir kere içini çekmiş ve başından geçen halleri paşaya anlatmış ve ilave etmişti:

- Müsaade ederseniz paşam, arkadaşım ile birlikte memlekete kadar varıp gelelim. Memleket suyundan içerek çabuk iyileşiriz.

Paşa bu sözlerden hem memnun, hem de mahzun olmuştu. Memnun olmuştu, çünkü Çakırcalı Ahmet'in hiç boş durduğu yoktu, onun boyuna düşman kırdığı hal ve tavrandan belliydi. Mahzun olmuştu, çünkü Ahmet Efe hakikaten çok zayıflamıştı.

- Haydi bir kere de çoluk çocuğunuzu dolaşın da gelin! İkinizin de izin kâğıtlarını yazsınlar.

Çakır Ahmet'in zaten aradığı buydu. İki ahbap çavuşlar izin kâğıtlarını koyunlarına koymuşlar ve doğruca Dedeğaç'tan vapura binerek İzmir'e çıkmışlardı. Ertesi günü Torbalı'ya kadar trenle gelmişlerdi. Çakırcalı Ahmet'in izinli olarak geldiğini haber alan başta Tireli Hacı Ali Paşa ile bütün Tireliler yollara dökülmüşler, hep beraber Çakır Ahmet'i karşılamışlardı. Çakır Ahmet bir iki gün Tire'de misafir kaldıktan sonra Ödemiş'e gelmiş, doğruca köyü Ayasuluk'a gitmişti. Köyde de o melun hastalık onu rahat bırakmıyordu. Çakır Ahmet o derece zayıf düşmüştü ki görenler kendisini güç fark edebiliyorlardı. Bir hafta istirahat etti. Bir Ödemiş pazarı günü (cumartesi) eşeğe binmiş Ödemiş'e pazara gelmişti. Üşüyordu, kendisine bir kepenek dövdürecek, bir takım da elbise ısmarlayacaktı. Önce doğruca keçeci Peşe'nin dükkânına uğradı, çuval içindeki yünü bıraktı, hoş beşten sonra ustaya hitaben:

12 Mahzuz: Hazzetmiş, hoşlanmış (S. Y).

- Peşe, çocuklar bana iyi ve güzel bir kepenek yapıversinler, haftaya gelip alcan! dedi ve oturmayıp doğruca Tuzcu hanına eşeğini bağladı. Hiçbir yerde eğlenmeden abacılar varıp onlara da kendine bir potür ve bir de mintan diktirecekti. Çakır Ahmet'in üstü başı epeyce yıpranmıştı. Bu abacılar Ödemiş'te Kürkçü kardeşler derlerdi. Çakırcalı Ahmet Efe abacıların saraçlar çarşısındaki dükkânlarına varıp da:

- Sabahlar hayrolsun çorbacılar! deyince, Ahmet Efe'yi karşılarında gören iki kardeş (bunlar tatlı dilli insanlardı) yerlerinden fırlamışlardı:

- Ooo hoş geldin Ahmet Efe! Ülen sene ne oldu böyle be. Pek zayıf düşmüşsün ya, gel bakalım şöyle minderin üstüne buyur! deyip yer gösterdiler ve bir de hoş geldin kahvesi söylediler. Görüşmeler arasında söz muharebeye intikal etmişti. Çakırca abacılar dönüp:

- Biliyorsunuz bayrak açtık Balkanlarda, Moskoflarla harbe gitmiştik. Harp ederken ben bir hastalığa tutuldum, elim ayağım kesiliveriyö. Beni bitirdi bu hastalık, kimi basur diyor, o kadar hekimlere bakturdım bir çaresini bulamadılar. Baksan ya çorbacı! derken gösünün açivermişti. Hakikaten Çakırcalı Ahmet'in kaburga kemikleri sayılıyordu!

Abacıların büyüğü Haralambo söze karışmış ve şunları söylemişti:

- Ülen Ahmet Efe, bunun kolayı va ya. Lakin sen yapmazsın! Sizin dininiz seni bu işe koyuvemez.

- Nedir o dediğin?

- Hana bizim yediğimiz böcü yok mu, "domuz" dersiniz siz ona. Dağa çıkıp ondan bir dane furlmalı, karnını yarmalı, sıcağı sıcağına üstüne oturmalsı ta soğuyuncaya kadar. Ondandır da pırzolasından birkaç tane pişirip yemeli, evvel Allah hiçbir şeyin kalmaz!

Çakır Ahmet Müslümandı, bir kere derin derin düşünmüştü. İçini çekti, sonra da hastalığın uzun zamandır verdiği ızdırabı düşündü, şu cevabı verdi:

- Olu mu acaba? Bu kâfirin eti bize haramdır da!

- Biliyon da ondan söyledim ya. Lakin ilaç için değil mi? Bir kere yemle ne çıkar canım!

- Orası öyle. Sonunda bir tövbe ederiz olur vesselam!

Böylece o gün aralarında mutabık kaldılar. "Ertesi pazar günü sabahleyn erken ben doğru Burgaz'a giderim siz de oraya gelirsiniz" diye tenbihledi.

Ertesi sabah Çakırcalı Ahmet Ayasuluk'tan hayvana atlayıp doğruca Burgaz deresine vardı. Dostu Ali Bey'i buldu (yukarıda adı geçen Dalcı Ali Bey) meseleyi ona hikâye etti. "Haydi durmayalım çorbacılar şimdi gelirlir" dedi. Ali Bey artık delikanlı olmuştu, beraber köy kahvesine vardılar, biraz sonra abacılar da geldi. Dördü birden çiftlerini ellerine aldı-

lar, Ali Bey'in güzel zağarları vardı. Birlikte dere yukarı av yaptılar, aradan yarım saat geçmemişi zağarlardan biri Ali Bey'in önüne iri bir böcü çıkardı, Ali Bey'in attığı bir kurşunla hayvanın bel kemiği kırılmıştı. Şimdi burada Yörük Dalcı Ali Bey konuşuyor:

"Attığım iki el silahlı işiten Çakırcalı Ahmet Efe ile abacı kardeşler koşarak yanıma geldiler. Ahmet Efe hemen belinden gümüş saplı yılan dilli bıçağını çıkardı. Böcünün karnını deldi, ayağından kısa şalvarını sıyrınverip açtığı deliğin üzerine götü çıplak oturuverdi. Kanlı kanlı sıcağı sıcağına hayvanın üstüne oturunca Çakırın içine bir ferahlık gelmişti. Aradan tam bir saat geçti, laşe soğudu, Çakır Ahmet Efe kalktı, giyindi. Şimdi sıra abacılara gelmişti, iki kardeş onlar da hayvanın kaburga kemiklerinden bir miktar pirzola ayırdılar, yaktıkları ateşte közlediler, üçü beraber oturup karnlarını doyurdular, sonra da Ödemiş'e döndüler.

Aradan bir hafta geçmişti, Ödemiş pazarı günü Çakır Ahmet'i gördüm, hakikaten hastalığı atmış ve gün geçtikçe iyileşmişti. Halk tabirince o da şimdi domuz gibi olmuştu. Bir müddet sonra Çakırcalı Ahmet tekrar Burgaz'a bana misafirlige geldiğinde, teşekkür makamında şunları söylemişti:

- Yiyen ağa senin bu iyiliğini unutamayacağım, bundan sonra sen köprü olsan ben üstünden geçmem gayri, dedi. Bu sözü Ahmet Efe beni her gördükçe tekrarlar durur ve minnettarlığını belirtirdi. Hakikaten gençlik bu ya, ben sonradan Çakırcalı Ahmet'i kızdıracak çok işler yaptım, fakat o sözünde durdu beni hiç incitmedi."

Çakırcalı Ahmet Efe askerden epeyce bir para ile dönmüştü. Bu defa da aklına şöyle bir fikir gelmişti: Oğlu Mehmet'i sünnet ettirecek ve sadık kızını Kurucaovalı yetimin Deli Mehmet'i evlendirecekti. Yetimin Deli Mehmet, Çakırcalı askere gönüllü giderken köyünde kalmış, gitmemişti. Dügün hazırlığına başlanmış ve faaliyete geçilmişti. Şehirli ve köylü dostlarına okuyucular "davetçi" çıkardı. O çağda düğüne davet edilecek kimselere birer mahrut¹³ şekilde dövülmüş ve kalıplanmış külâh şekeri gönderilirdi. İkinci derecedeki ahbaplara ise birer kemik kulak kaşığı yollanırdı. Zeybekler bu küçük kaşıkları mukavva feslerinin kenarına sokarlar ve lazım oldukça kullanırlardı.

O hafta Kurucaova köyünde beş çift davul ile bir o kadar zurna takımı getirilmiş, çingenerler zurnaları üflemeye, davullarını dövmeye başlamışlardı. İçleden ve köylerden gelen misafirler kafiler halinde varıyor ve öle-
rindeki tellenmiş hayvanlar (bir dana veya bir koyun) dikkati çekiyordu. Hele Dumanlıoğlu'nun gönderdiği kara dananın boynundaki bir kırmızı

13 Mahrut: Koni (S.Y.).

kurdeleye asılmış altın beşi birlik görenleri hayrette bırakıyordu. Dügün başlamış, kazanlarda koyunlar başlanmaya, keşkekler dövülmeye, davetiler de yemeklenmeye başlamışlardı. Lakin diğer taraftan Çakır Ahmet'in ezeli düşmanları olan dere içindeki Kürtler yine fesada başlamışlar, bu sıcak muhabbete bir soğuk su katmak üzere çalışmaya koyulmuşlardı. Onlar yine bir suikast tertibiyle meşguldiler. Bu sefer Çakırcalı Ahmet'in düşmanı Gere'den İbadlı'yı sarhoş etmişler ve onu şöyle tahrik etmişlerdi:

- İbrahim görelim seni, düğünde kalabalık içinde şu Çakırcalı'ya sıkıyı çekiver, bundan hem sen, hem de cümle âlem kurtulsun!

Boşuna dememişler, su uyur, düşman uyumaz! Şimdi Çakırcalı Ahmet'i öldürmek için ikinci bir tuzak daha kurulmuştu. İbadlı İbrahim düğünde kalabalık arasında kurşunu Çakır Ahmet'e çekiverecekti. Kürtler İbadlı İbrahim ile Çakırcalı arasında bir aile kavgası olduğunu biliyorlardı ve bunların birbirlerini sevmediklerini öğrenmişlerdi. Dügün tam dört gün dört gece kemal-i neşe ile devam etmiş ve perşembe sabahı bütün halk düğün evinde toplanmıştı. Bayraktar Kara Yusuf¹⁴ bayrağı evin avlusuna dikmiş, Çakırcalı da bayrağa Şam çetaresinden altı parmak bir top asmıştı. Halk silahlanmış, Kaymakçı, Ödemiş'ten birçok delikanlı atlarına binmişler, babalar omuzlarına birer çifte av tüfeği asarak ikişer ikişer nizam kolunda Gacar mahallesine gelin almaya gidiyorlardı. Kafile yolda beş on adım yürüyor, sonra silahlar boşanıyordu. O gün belki okka ile değil, kantarla barut yakılmıştı, dört gündür içilen rakının ise hesabı yoktu. Alayın böylece yoluna devam etmesiyle Gacar'a varılmış, kız evinin kapısı önünde sokağa serilen hasırlar ve çullar üzerinde oturan halka yemekler verilmişti. Gençler, delikanlılar davulun önünde oyuna kalkmışlar, çingenerler savrulmaya, dizler yeri dövmeye başlamıştı. Alay tam manasıyla eğlenirken içlerinden biri şöyle bağırmişti:

- Ülen bayraktar, Çakır emmiyi kaldır!

Bayraktar hemen koşmuş, Çakır Ahmet Efe'ye varmış, "Emmi kızanlar senden oyun istiyorlar kalk bakalım!" demişti. Çakırcalı Ahmet Efe oyuna kalkınca bütün halk da ayağa kalkmıştı. Hepsi davulcunun, zurnacının alınca avuç dolusu Sultan Mahmud mangırı yapıştıyordu. Ahmet Efe bu kalabalık içinde fark eylemezken İbadlı İbrahim bir den-
gine getirip Çakırcalı Ahmet'in arkasından tabancasını gır diye boşaltmıştı. Silah seslerinin gürültüsünden kimse işin farkına bile varmamıştı. Çünkü herkes silah atıyordu. Ama onlar havaya atıyorlardı. İbadlı İbrahim bu kalabalık arasından kaçmış, neden sonra Ahmet Efe tenine kadar kuşağı delip geçen kurşun bedenine sıcak bir şey değince işi anla-

14 Meşhur zeybek Gökçen İbrahim'in babası.

Ödemiş Çarşısı (1998): Katsırcılar sokağı Ödemiş'i Tire'ye bağlayan, hâlâ bozulmamış eski yoldur. (Ülkü Altınoluk arşivi)

34

miş, elini koynuna sokmuş, orada duran kurşunu çıkarmış ve şöyle bağırmıştı:

- Kahpe doğurduğu, al bunu anana ver!

Lakin ne de olsa düğünün tadı kalmamıştı. Alay orada çok eğlenmemiş, gelin hanımı (Molla Kadın) oğlan evine getirip teslim etmişlerdi. Çakırcalı Ahmet silahı atanın Gere'den İbadlı İbrahim olduğuna sonradan öğrenmişti.

Çakırcalı Ahmet bu sefer İbadlı'nın ardına düşmüş, onun dere içindeki Kürtlerin damlarına gidip geldiğini öğrenmişti. Aradan beş on gün geçmiş, bir gün Çakırcalı Ahmet Efe silahını almış, dereye doğru yürürken, damadı ve kardeşinin oğlu Yörük Deli Mehmet onu görmüştü, arkasından baktı, dereye doğru gidiyordu. Kendi kendine:

- İhtiyar kurt, boşu boşuna gitmiyor her halde aklına bir şey geldi, de-yip, o da arkasından, fakat çok geriden takibe başlamıştı. Ahmet Efe hakikaten Kürtlerin damlarına varmış, göz kulak kesilmiş bakmış, içeride birkaç kişinin kendi avurdunu ettiklerini kulağıyla duymuş ve kapı aralığından dinlemişti. İçeride Gereköylü ve Çakırca'nın düşmanlarından biri olan Ömer, Ali Kuşun oğlu Osman'a şunları söylüyordu:

- Osman, bu cavur Çakırcaya kurşun batmıyor, (elinde tuttuğu kurşunu göstererek) şu telli kurşunu Birgi'de keskin hocalara tılsımlattım, bu-

Birgi (1998): Çakırcalı'nın yaşadığı dönemin izlerini hâlâ taşıyor. (Ülkü Altınoluk arşivi)

(Ülkü Altınoluk arşivi)

nu onun kara bağına kakiverin!

Aleyhinde söylenen bu sözleri dışardan kendi kulağıyla işiten Çakırcalı Ahmet'in iradesi elinden gitmiş ve hemen belinden çifte tabancasını çekmiş, kapiya da bir tekme vurmuş, kapı da açılmıştı. Çakırca önce ihtiyar Gereli Ömer'e iki el silah boşaltmıştı. Osman da bu sırada davranıp Çakırca Ahmet'e ateş etmişti. Şimdi tabancalar iş görmüyordu, Osman ile Çakırcalı kucak kucağa kavramışlardı. Çakırcalı Ahmet'in yaşı Osman'a nazaran çok ileri-ydi. Osman Çakırcalı Ahmet'i altına almış, belinden çifte tabancasını almaya uğraşırken, damadı ve kardeşi Kara Mahmut'un oğlu Deli Mehmet de kapıdan içeri girmiş bulunuyordu. Osman'ın altında buram buram ter döken Çakırcalı Ahmet, Deli Mehmet'in geldiğini görünce Osman'ın altından şöyle acı acı bağırmıştı:

- Mehmet, ne duruyon, o belindeki tabancayı çıkarsan ya! Anan süs için mi sokuverdi? Vursan ya! demesiyle Deli Mehmet kendini toplamış, belinden çıkardığı tabancasının topuzuyla Osman'ın başını ezmış, Osman da ölmüş ve çocuğu Mustav bu gürlütü arasında kaçmıştı.

Bu hadiseden bir müddet evvel Çakırca delalet etmiş, eski kızanı Keles'in Sasallı köyünde iskân olunan Cerit aşiretinden Koca Cerit adıyla anılan çete başı Mustafa'yı yüze çıkarmıştı. Hükümet Koca Cerit'i Birgi bucak merkezine kır serdarı tayin etmişti. Bu hareket danışıklı dövüştü.

İhtiyar kurt Çakırcalı bu hadiseyi önceden tasarlamıştı, bunun için tekrar dağa kaçtığına hükümete bir adamını bulundurmak üzere Koca Cerit'i dehalet ettirmişti.

Ahmet geçen bu hadisede koygun bir yara almıştı. Hemen o gün Koca Cerit'e elçi varmış, efesi Çakırcalı'nın yaralandığını Ömer ile Osman'ın öldürüldüklerini haber vermişti. Vaka mahalli Birgi bucağı dahilinde olduğu için nahiyeye müdürü İsmail Efendi, yanına birkaç zaptiye ile hükümet savcısını ve kır serdan Koca Cerit'i almış, cürmü tetkike gitmişti. Müdür tedkikatını, savcı da soruşturmasını bitirmiş, doktor da ölümlerin defin ruhsatlarını vermişti. Dönüp Birgi'ye gelirlerken müdür Cerit'e:

- Sen katilleri aramak ve soruşturmak üzere burada kal! emrini vermişti.

Bu emir Koca Cerit'in canına minnetti. Koca Cerit doğruca Çakırcalı Ahmet'in saklı bulunduğu mahalli onun dostlarından öğrenmiş, gidip onu bulmuş ve yarasının hakikaten mühim olduğunu görünce efesini akşam karanlığında bir hayvana bindirerek Çerkes köyü Ertuğrul civarındaki kiremit ocağına yattırılmış, doğruca Birgi'ye varıp cerrah Hakemi'yi kiremit ocağına göndermişti. Cerrah Çakırcalı Ahmet'in ilk pansumanını yapmış ve Birgi'ye dönmüştü, Çakırcalı da keçeci Peşe'ye dövdürttüğü kepeneginin içine sarırmış, kiremit ocağında yirmi gün geceli gündüzlü kaimişti. Haibuki kır serdan Koca Cerit durmadan katilleri arıyordu. Gittiği yerlerde onları soruştururdu, gündüzleri ovada ve dağlarda Çakırca'yı arar, geceleri ise kiremit ocağında efesinin hatırını sorar, ona ekmek, tütün taşırdı. Böylece bu yirmi gün geçti, Çakır Ahmet'in yarası da iyi olmuştu. Hükümet ise Çakırcalı'yı tutup getirmedin diye kır serdan Koca Cerit'i muaheze¹⁵ ediyordu.

Bir gün kaymakam kır serdan Koca Cerit'i Ödemiş'e çağırılmış, ona şu kesin emri vermiş ve çıkmıştı:

- Ya Çakırcalı Ahmet'i tutup getireceksin veya kır serdarlığından çekileceksin! Etrafta bu kadar laf oluyor, sen onu himaye ediyormuşsun!

Koca Cerit'in kır serdarlığında işi çok iyiydi. Dün dağda gezen bir zeybeği, bugün ise koca Ödemiş Ovası'nın kır serdan olmuştu. Arkasını hükümete dayamış, kestigi kestikti.¹⁶ Bir de Kaymakçı köyünde kocaman

15 Muaheze: Azarlama, paylama (S.Y.).

16 Hatta bir gün babacığım tesadüfen bir ağılda bulunurken şu hadiseye şahit olduğumu naklede dururdu: Koca Cerit kır serdan iken at üstünde, omzunda çakmaklısı olduğu halde babamın misafir bulunduğu bir koyun çardağına gelmiş. Koca Cerit çobana şu emri vermiş: "Çoban sürüden bir koyun tut da getir!" Çoban Mustafa Koca Cerit'e şu cevabı vermiş: "Efem. Ađam danılır, ben sonra ona ne cevap veririm?" Koca Cerit gülmüş ve "Bir koyun tutturdu. Koca Cerit aldı götürdü dersin" demiş. Babacığım hadiseyi ömrü boyunca hikâye eder dururdu.

bir hanay yaptırmaya başlamıştı. Eğer yine dağa kaçarsa, hükümet belki evini yakabilirdi.

Koca Cerit hem hükümetten aylık alıyor, hem de çobanlardan koyun ve köylülerden de baş topluyordu. Bu çok kârlı bir işti, üstelik arkadaşları Küçük Cerit ve Yörük Osman dağda geziyorlardı. Koca Cerit'in değirmeni döndüyordu. Kaymakamı ve nahiyeye müdürünü efesi Çakırcalı Ahmet'in yarası iyi oluncaya kadar oyaladı. Diğer taraftan da hükümet Koca Cerit'ten çok çekiniyordu, o da dağdaki arkadaşlarının yanına kaçır diye pek de üstüne gidemiyorlardı. Ne de olsa bir hükümet adamıydı, efesi Çakırcalı Ahmet'i alenen himaye edemezdi. Bir gün efesini saklandığı yerde ziyaret edip:

- Efe, seni Küçük Cerit'in çetesine göndersem olur mu? Bak yaraların iyileşti, biraz da onlarla gez dolaş bakalım! demişti. Daha sonra da gitti yataklarından ve dostlarından Çoban Mustafa'yı çardağına buldu.

Şimdi burada Çoban Mustafa konuşuyor:

"Koca Cerit benim çardağına geldi, bir az hoş beşten sonra bana şöyle bir teklifte bulundu:

- Mustafa hada Küçük Cerit'e git, de ki Çakır emminin yarası iyileşti. Onu taşıyıp taşıyamayacaklarını anla da gel!

Ben yanıma kardeşimin oğlunu aldım, ikimiz pabuçlarımızı parmaklarımızımıza taktık, iki saatte Bademiye'nin Kervan dağında dolaşmakta olan Küçük Cerit çetesini bulduk. Koca Cerit'in mesajını Küçük Cerit'e söyledik ve ilave ettik:

- Çakır emminin yarası iyi oldu, emmiyi taşıyabilecek misiniz?

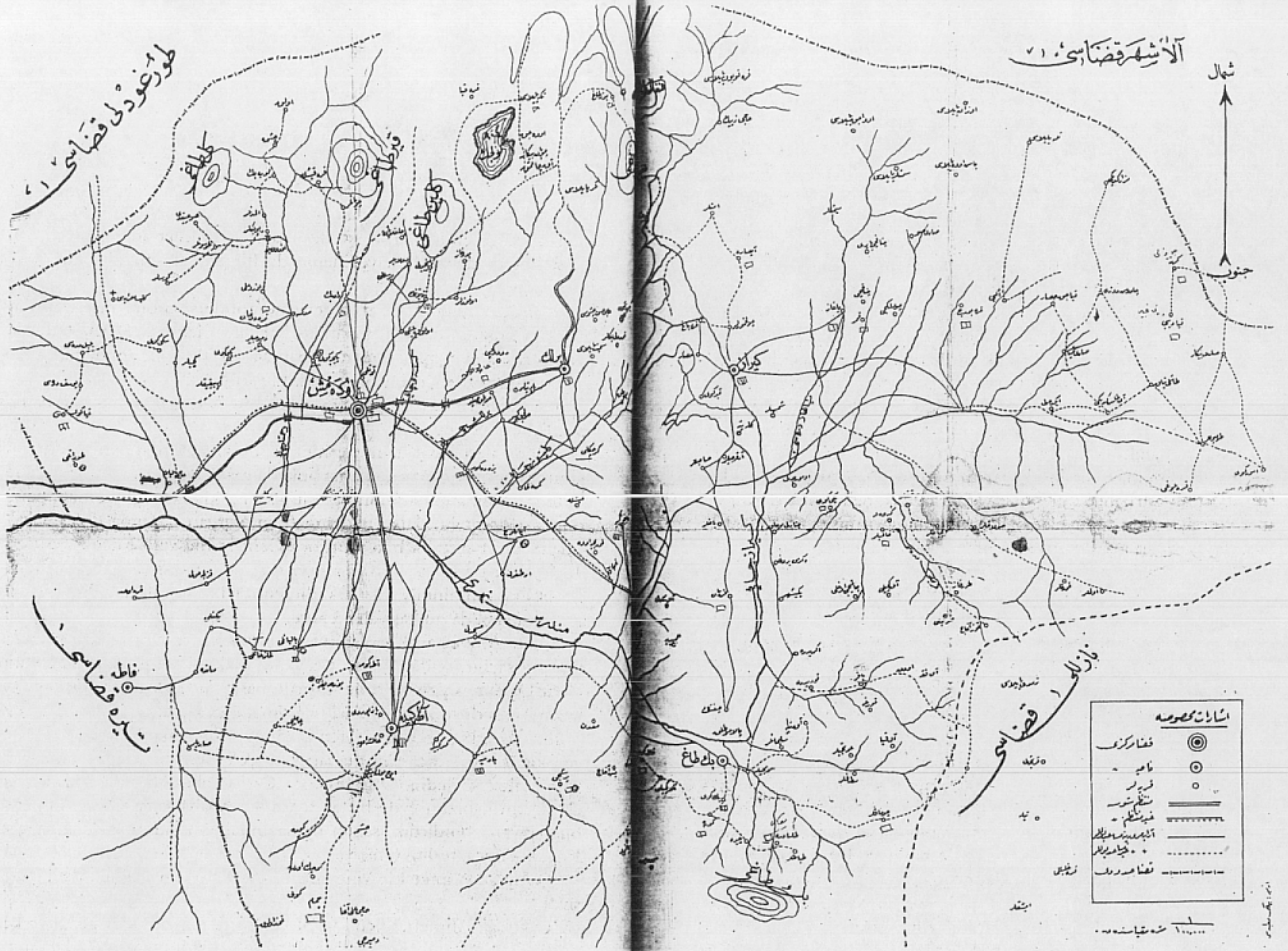
- Hada al da gel taşıyalım efemizi.

Çakır Ahmet artık yaşlanmıştı, zeybek en çok otuz kırk yaşına kadar makbul sayılır, ondan yukarı yaştakiler makbul tutulmazlardı. Bunun için Cerit Osman veyahut Yörük Osman maiyetinde yirmi beş yaşından yukarı kızan bulundurmazdı ve mecbur kalmadıkça almazdı.

Biz iki arkadaş ondan sonra köyümüz Kaymakçı'ya geldik. Bizi bekleyen kır serdan Koca Cerit'e varıp, Küçük Cerit'in selam ve muvafakatını ve mesajını söyledik. O gece Koca Cerit Çakır Ahmet'i sakladığı yerden aldı getirdi, bizim evde bir az uyuduk, sabaha karşı Çakır Ahmet Efe'yi bir hayvana bindirdik, sabah namazından önce Kervan dağına götürüp Küçük Cerit'e teslim ettik."

Çakırcalı Ahmet Efe yine zeybek olmuştu, bu üçüncü defa dağa çıkmıştı.

Çakırcalı Ahmet, Küçük Cerit çetesinde bir müddet gezdi ve kendini topladı. Bu çetenin Kervan dağından hiç ayrıldığı yoktu, Çakır Ahmet de bu çeteye dahil olunca çete kuvvetlenmişti. Hükümet de kır serdan Koca

Halil Dural'ın Salıbli Kazası Haritası. Dört yandaki büyük yazılar (saat yönünde) Turğutlu Kazası, Alaşehir Kazası, Nazilli Kazası, Tire kazası. Soldaki büyük kaza Merkezi Odemiş

Lejant: Iğazet-i Mahsusa: Kaza Merkezi ● Nahiy Merkezi ○ Karyeler ○
Muntazam Yollar — Gayri muntazam yollar — Araba müsarifasına müsait yollar —
Araba müsarifasına gayrimüsait yollar - - - - - Kaza Hüdudu. - - - - -

Cerit'i onları himaye ediyorsun diye sıkıştırıyordu. Çete, Bademiyeye havasında oldukça zulüm yapmaya ve baskınlara başlamıştı. Halk da zorlanıyordu, bir gün Bademiyeliler hükümete varmışlar kaymakama şöyle demişlerdi:

- Biz Küçük Cerit çetesinden bıktık usandık! Bağ ve bahçelerimize çıkamaz olduk, bu zalimlerden bizi kurtarın!

Vali Ali Paşa'ya aksettirilen bu şikâyet üzerine hükümet hemen tedbir almış, Ödemiş, Nazilli kaymakamlarıyla Aydın mutasarrıfına şiddetli emirler verilmiş, bu çetenin mutlak imhası istenmişti. Her üç koldan harekete geçen hükümet kuvvetleri bir gece Kervan dağına çevirdiler. Küçük Cerit çetesiyle şiddetli bir müsademe yapıldı, akşama kadar süren bu müsademe neticesinde kızanlardan Tombul Mehmet yaralı olarak ele geçti ve Horzumoğlu vuruldu, öldü. Diğer kızanlar, Çakırcalı dahil gece karanlığında istifade ederek muhasarayı yarıp kaçmışlardı. Burada çete ikiye ayrılmıştı. Küçük Cerit ile Çakırcalı Ahmet ve Hacı oğlu bir tarafa, diğerleri Yörük Osman'ın başlığı altında başka bir semte kaçmışlardı.

Çakır Ahmet'in dahil olduğu birinci parti, Ahmet'in delaletiyle Salihli havalisine geçmiş ve Simav ilçesine kadar uzanmıştı. Bu üçü bu havalide gezerirken bir gün bir bahçe kuiesinde yatıyorlarmış, naiik bunları hükümete haber vermiş, gelen zaptiyeler bahçe kulesini çevirmişler, o gün akşama kadar çarpışmışlar, gece olunca karanlıkta bunlar bir hileye sapmışlar ve zeybek Atçalı Kel Mehmet'in usulüne uyarak pencereden aşağı birer yastık atmışlar. Hükümet kuvvetleri yastıkları zeybek sanarak ateş ederlermiş. Ateşi müteakip fasıladan istifade eden zeybekler arka cihetten kaçmışlar. Her üçü birbirinden habersiz ve yalnız olarak Bozdağ Allahdiyen yolundan Kaymakçı'ya gelmişti. En önde Çakırcalı Ahmet Efe yatağı Çoban Mustafa'nın kapısını vurmıştı.

Şimdi burada Çoban Mustafa'yı tekrar dinleyeceğiz:

"Ben Çakırcalı Ahmet Efe'yi içi aldım, iki gün sonra Küçük Cerit geldi, dört gün sonra da Hacı oğlu çıktı geldi. Üç ahbablar yine bizim evde buluşmuşlardı, bunlar Simav'dan Ödemiş'e gelinceye kadar geceleyin yürümüşler, gündüzleri uyumuşlar, aklıktan bitkin bir hale düşmüşlerdi. Bir hafta bunları evimde misafir ettim, hafta sonunda bir gece varıp Koca Cerit'e geldiklerini haber verdim. Koca Cerit bir gece bizim eve geldi, bunların hallerine acıdı ve onlara şöyle dedi:

- Sizi yüze çıkarayın!

Küçük Cerit ile Hacı oğlu razı oldular, lakin Çakırcalı Ahmet Efe kabul etmedi. Çünkü onun daha görülecek işleri vardı. Koca Cerit, Küçük Cerit ile Hacı oğlunu yüze çıkardı. Küçük Cerit Tire'nin Manda köyün-

den idi, zeybekliğe tövbe etti ve Hicaz'a gitti. Hacı oğlu da evine dönüp, işi gücü ile meşgul oldu. Çakırcalı Ahmet Genev'den Sarının İsmail'i buldu ve Osman Zeybek ile birleşti, on dört kişilik bir çete kurup dolaşmaya başladı. İlk iş Mantar kızını dağa kaldırdı, bir müddet onu yanında gezdirdi, hâlâ damadı Osman'dan intikam almak için ne yapacağını bilmiyordu. Çakırcalı şimdi de Yörük Osman'a güveniyordu, Mantar kızını bir müddet sonra Osman'ın ricası üzerine salıvermişti. Çakırcalı'nın düşmanları Kürtler yine harekete geçmişlerdi; şöyle: Mantar kızını tahrik ettiler. Çakırcalı Ahmet'i öldürtmek için çetenin ardına düşürdüler, Mantar kızı çeteyi dağlarda soruştururken bir gün Ahmetçiler deresinde olduklarını öğrenmiş ve hemen Ödemiş'e gelip kaymakama:

- Çakırcalı çetesi Ahmetçiler deresinde, demiş.

Hükümet kuvvetleri geceleyin Ahmetçiler deresinde Çakırcalı'nın yatağı Mehmet Çavuş'un evini çevirmişlerdi. Lakin zeybekler çevrildiklerini anlayınca karşığı sırtlara çekilmişler, sabah olunca dan dunlar başlamıştı. İlk ateşte nöbetçi kızan Çoban Ali oğlu Mustafa vurulmuş, Osman Zeybek de yaralanmıştı. Osman Zeybek, efesi Çakırcalı Ahmet'e bağırmişti:

- Efe vuruldum!

Çakırcalı Ahmet yatağı yerden hem gülmüş ve hem de Osman'a şunları söylemişti:

- İnsanoğlu hamaylıdan pak olmalıdır! Öyleyse temiz değilsin Osman! deyince, Osman zeybek efesinin bu yersiz lafından gücenmiş ve bu sözü kendi için sarf edilmiş bir tahkir saymıştı. Zaten vakit de akşam olmuştu, karanlık basınca arkadaşlarına hitaben:

- Ben gidiyon gayri, siz efenizle kalın! deyip çekildi gitti. Arkadaşları hiç beklemedikleri bu hal karşısında şaşırıldılar, içlerinden biri:

- Bizi ihtiyara bırakıp da nereye gidiyon Osman, biz de seninle geleceğiz! demiş ve Osman'ın ardına takılmıştı. Bunu diğer kızanlar takip ettiler. Çakırcalı Ahmet'in yanında Sarının İsmail'den başka kimse kalmamıştı. Efe bu yersiz sözü söylediğine pişman olmuşa da iş iştin geçmiş, Çakırcalı çetesi bu suretle dağılmıştı.

Ayrılan kızanlar Yörük Osman'ın başlığı altında toplanmışlar, dağlarda dolaşmaya başlamışlardı. Çakırcalı Ahmet biricik kızını Sarının İsmail'i ardına takarak meyus bir halde doğruca Kaymakçı'ya gelip, yatağı Çoban Mustafa'nın evine inmiş ve onu Birgi kır serdarı, hamisi Koca Cerit'e göndermiş ve şu mesajı yollamıştı:

- Benim çareme bakın!

Hükümetin, çetenin böyle ikiye bölündüğünden daha haberi yoktu. Bu kuvvetli Çakırca çetesini yüze çıkarmak için kaymakam Koca Cerit'e

birkaç defa teklifte bulunmuştu, lakin Çakırca bu işe yanaşmıyordu. Bu defa kendisi gönüllü olarak talipti. Koca Cerit efesi Çakırcalı Ahmet'e:

- Emmi gayri ihtiyarladın, bak Osman'ı da darıltmışsın, kaymakama söyleyeyim de seni yüze çıkaralım. Bundan sonra tek dur, sen bu işleri yapamayacaksın, anladın değil mi?

- Öyle olsun Cerit, bu sefer epeyce terledim.

Koca Cerit Birgi müdürüne varıp keyfiyeti müjdelemişti:

- Çakırın gönlünü yaptım, onu yüze çıkaralım.

Bucak müdürü acele olarak işi kaymakama yazmış, kaymakam da bir tel ile keyfiyeti vali Ali Paşa'ya arz etmişti. Çakırcalı çetesinin bu üçüncü af fermânı da gelmiş, Çakırcalı biricik kazancıyla serbest dolaşmaya başlamıştı. Bir gün Koca Cerit Birgi müdürüne şu teklifte bulunmuştu:

- Çakır emmiyi benim gibi Kaymakçı'ya kır serdari yapalım. Şimdi onun kazancı yok, yine sıkılıp da parasız kalınca bir kabahat işlemesin. Kaymakçılılardan her bahçe sahibi yılda birer altın verse o da geçinir gider.

Müdür bu işe çoktan razıydı. Çünkü hükümet Koca Cerit'in bir dediğini iki yapmıyordu, sonra Çakırca da hazır yüze çıkmıştı, dağda yalnız Yörük Osman çetesi kalmıştı. Onun da bir köyü bulunurdu. Hemen Çakırcalı Ahmet Efe'nin buyruldu kâğıdı Kaymakçı muhtarlığına yazılıp gönderildi. Bu iki ahab çavuşlar şimdi hükümet maskesi altında yine buluşmuşlar ve birleşmişlerdi. Lakin Kaymakçılılar bu tayin işinden memnun olmadılar, çünkü bu iş hayra alamet değildi!

Zaten Koca Cerit Kaymakçı köyüne yerleşmiş, kocaman konak gibi bir hanay yaptırmıştı, şimdi de köylünün başına efesi Çakırcalı Ahmet'i musallat ediyordu. Koca Cerit çok para yapmış, nice canlar yakmıştı. Hükümet o dağda gezerken, onun Kurucaova'daki evini yakmıştı. O da bunun yerine Kaymakçı köyünde daha güzelini kondurmuştu. Şimdi Kaymakçılılar bir telaştır almıştı. Bu Cerit belası yetmiyormuş gibi, bir de Çakırcalı belası gelmiş çatmıştı. Koca Cerit aynı zamanda çok zalim idi. Bu iki adam burada kaldıkça köylünün rahatı kaçacaktı, köylüler âyanları Kadalı'nın başlığı altında bir kurultay yaptılar, kurultayda bir köyli:

- Çakırcalı Ahmet bizim köye kır serdari olmuş öyle mi? diye sormuştu.

Muhtar Kadalı şu cevabı vermişti:

- Müdürden kâğıdı geldi, kendisi Yukarı Kaymakçı'dan Elif oğlunun evini bile tuttu.

Kurultay muhtarın bu cevabı üzerine çok geçmeden ve hiçbir karar almadan dağılmıştı. Ertesi gün ikinci bir toplantı daha tertip edildi ve şu karara varıldı:

- Bu zalim Koca Cerit'in evini yakalım, onun köyümüze yerleşmesine

bu suretle mani olalım! Evi yanınca buradan defolup gider, başka çare-miz yok!

Karar karardı, o hafta içinde Koca Cerit'in evini yakmaya memur edilen iki köylü evi ateşe vermişlerdi. Koca Cerit'in bu köy halkı arasında adamları vardı. Onun Kurucaova'daki evini o zeybek iken hükümet yakmıştı! Burada yeni yaptırdığı ev de belki düşmanlarınca yakılabilir ve bir kasta kurban gidebilirdi. Bir gün eski köy bekçisi Hasan'a onun için tenbihte bulunmuştu. Hasan gece yarısı uyku arasında köyde bağrıışmalar olduğunu yattığı yerden duymuştu. Yatağından fırlayıp kalkınca ne görsün? Yanmakta olan ev Koca Cerit'in evi değil miydi? Hemen gece demedi, hayvanına atladı, Birgi'ye varıp keyfiyeti Koca Cerit'e anlattı, Cerit hemen Hasan'ın elinden hayvanı çekmiş almış, martinisini de omzuna asarak hayvana atarken:

- Hasan sen arkadan gel! emrini vermiş, dolu dizgin bir saat geçmeden Kaymakçı köyüne gelmişti. Gelince de ne görsün, Hasan'ın dedikleri doğru çıkmıştı. Doğruca Yukarı Kaymakçı'da oturan efesi Çakırcalı Ahmet'in oturduğu eve varmış, öfke ile kapının halkalarından birini şiddetle vurmıştu. Bu gürtlütüden Çakırcalı Ahmet telaşla uyanmıştı. Böyle gece yarısı evinin kapısını acaba vuran kimdi? Belki biri düşmanlığa gelmiş olabilirdi. O gece tesadüfen emmimin Çakırcalı Ahmet'in yanına misafir olarak gitmişti. Emmim telaşlı telaşlı yattığı yerden sağ kolunun dirseği ile beni de dürttüyor ve şunları fısıldıyordu:

- Süleyman kalk, kapı vuruluyor, gelen var, düşmanlarımız mı geldi acaba? Böyle vaktisiz, bu hayra alamet değil. Çabuk kalk seni göreyim, martinini kap hazırlan, yalnız olmayalım!

Akşam karanlığında ovoidan gelip emmimi ziyaret etmemin sebebi şuydu. Benim Bezdegüme tepesinde bir ağılım vardı. Bir hafta içinde koyunlarım bir dalak hastalığına tutuldular ve tam doksan koyunum telef oldu. Ancak otuz kadar koyunum kalmıştı. Böyle otuz koyun ile sürü mü olurdu? Canımın sıkıntısı artmış, varayım gideyim emmime de bana eş ve dostlarımdan ve beleştan beş on koyun toplayıversin diye Kaymakçı'ya gelmiştim. Gece biraz yarenlik ettik, lafi da uzattık, daha yeni yatmıştık. İşte uykum arasında emmimin yukarıda geçen laflarını hiç unutmam!

Neyse ben martinimi kaptım fişeği sürdüm, emmim de koca nazır bıçağını kınından sıyırırdı. İkimiz heyecanla kapıya vardık, ne olur olmaz dışardan bir kurşun gelir diye emmim beni sağ tarafa çekti, kendi de sol duvarın dibine siper aldıktan sonra emmim şöyle bağırdı:

- Kimsin, ne istiyorsun?

Bu suale dışardan Koca Cerit'in şu cevabı bizi teskin etti:

- Benim emmi kapıyı aç!

Emmim Koca Cerit'in sesinden onu tanımış, yürekleri ferahlık gelmişti. Ben derhal kapının ardından dayağı çektim aldım ve kapıyı açtım. Koca Cerit içeri girerken emmim ona:

- Hoş geldin Cerit, hayrola böyle vakitsiz baskından mı geliyon yoksam? demişti.

- Haberin yok mu? Bu gece benim evi yakmışlar!

Emmim soğukkanlılığını muhafaza ederek şu cevapta bulunmuştu:

- Sen sağol, ev yandıysa biz daha güzelini yaptırırız, tasalandığın şeyye bak. Gel bakalım biraz dinlen.

Koca Cerit çok öfkeliydi, Çakırcalı Ahmet Efe'ye,

- Hada ardıma takıl, bu gece bana bu kötülüğü yapan zinayı bulalım ve cezasını verelim! dedi.

Emmim ister istemez ona uymuştu. Bana "sen de gel Süleyman" dedi. Kapıyı çekiverdim, üçümüz doğruca köy âyanı muhtar Kadalı'nın evine vardık. Halbuki âyan daha akşamdan dönmüş, meçhul bir semte kaçmış! Âyanı bulamayınca döndük yol üstünde bir adamın saçağı altına gizlendik ve bekledik. Sabah olunca şafak atmış, iki kurt yanlarında ben de olduğum halde avlarını bekliyordular. Köylüler sabah namazına kahveye gitmek üzere sokağa çıktıkça Cerit yakalıyor, oracıkta onları öldürseye dövüyordu. O sabah sekize yakın köylüden kiminin kulağı düştü, kiminin başı kanlar içinde kaldı. Emmim ile ben çömeldiğimiz yerden bu komediyi seyre almış ve hiçbir şey diyememiştik. Cerit dövdüğü adamların kollarını kendi kuşağı ile gerisin geriye kasıyor, arkasına bir tepme indirerek köylüyü yere düşürüyordu ve mütemadiyen de küfür savuruyordu. Bir aralık abdeste gitmişti. Ben bunu fırsat bildim, koşarak yerde kolları bağlı yatan sekiz köylünün kuşaklarını çözüverdim:

- Hadan Cerit gelmeden gidin! diye onları azat ettim ve doğruca saçak altında nöbette bulunan emmim Çakır Ahmet'e:

- Ben çocukları koyuverdim, günah değil mi? Bakalım bu kabahati bunlar mı işlediler? dedim. Emmim de 'iyi yaptın Süleyman benim de canım sıkılmaya başlamıştı' dedi. Koca Cerit abdestten dönmüş ve emmim Çakır Ahmet onu şöyle teselli etmişti:

- Cerit sen merak etme, ben sana bu yanan hanaydan daha güzelini yaptırırım köylülere. Sen var git işine bak!

Cerit'i Birgi'ye gönderdi. O gün öyle geçti. Ertesi gün sükûnet avdet etmiş, muhtar Kadalı da köye dönmüştü. Çakırcalı Ahmet Efe köyün kır serdarı değil miydi? Âyan ile daima temasta bulunmak mecburiyetindeydi. Âyana vardı ve ona şöyle dedi:

- Dün aşam Koca Cerit'in evini yakmışlar, deştban köyün ihtiyar ve bağ, bahçe sahiplerini toplansın gelsin, onlarla bir konuşma yapalım.

Âyan Kadalı ister istemez deştbanla köylüleri çağırıtı. Âyanın odasında köy kurultayı üçüncü defa toplanmıştı, fakat bu defa kurultaya emmim Çakırcalı Ahmet başkanlık ediyordu. Köylüler toplandılar, emmim onlara şöyle dedi:

- Ağalar, Koca Cerit'i siz benden iyi bilirsiniz, bir kere kızarsa hepimizin evini bir gecede yakar ve sizleri de birer birer doğrar. Kimse de ona karşı bir şey yapamaz! Olan olmuş, bu iş burada kalsın iyisi mi yanan bu evi yeniden yapalım! Bu sözü söylerken elini silahlığını soktu ve çıkardığı iki altını ortaya atıverdi, siz de kendi hallerinizle münasip bir şeyler verin, bir iştir olmuş. Ben Cerit'e gider köylüler senin evini yeniden yaptıracağız, anladım ateş kaza olarak çıkmış der, onun önünü alırım, dedi. Köylüler Çakırcalı Ahmet'in bu teklifini ister istemez kabul etmişlerdi. Hele etmesinler, kime kimden şekva edeceklerdi. Teklifi bu gün resmen yapan, hükümetin kır serdarı ve dünkü dağlar serdarı Çakırcalı Ahmet Efe'di. Onlar da üçer beşer altın verdiler ve bu imceye iştirak ettiler. Parası olmayanlar da bedenen çalışacakları. Köylüler tüştüverdiler, on beş gün içinde Koca Cerit'e eskisinden daha güzel bir hanay yaptılar ve bu tehlikeli iş de Çakır emminin bir buluğu ve daha doğrusu ürkütmesiyle başka bir sakağa meydan verilmeden kapandı gitti. Ama Koca Cerit fukaranın ahi ile yapılan bu hanaylarda gönenemedi. Çünkü bir hadiseye sebep oldu ve öldürüldü."

Koca Cerit çok zampara bir adamdı. Nefsine çok düşküdü ve kadınlara karşı zaafi büyüktü. Ölümü de bu yüzden olmuştur. Şöyle: hükümetin Koca Cerit'i rahat dursun ve halkı izac¹⁷ etmesin diye Birgi bucağına kır serdarı yaptığı yukarıda yazılmıştı. Koca Cerit hükümetin kır serdarı iken omzunda martini, arkasında kızanları eski dostlarından ve yataklarından Cevizalanı köyünden Sarının Ahmet'in evine varmış, ona misafir kalmıştı. Ahmet dostunu yemeklemişti. Türk ananesinden olduğu üzere evin kızları ve kadınları yemekten sonra misafirlerin ellerine su dökerler ve leğende ykatırlardı. O gün Sarının Ahmet'in ablası, Koca Cerit'in önüne leğeni koymuş, eline de ocaktan aldığı ibrikteki sıcak suyu dökerken Cerit bir aralık Hatice'nin parmağını sıkıvermişti. Gerçi bu hadiseyi ikisinden başka gören olmamıştı. Sarı oğlu Ahmet'in ablası Hatice kadın bu işi o dakikada güçlkle hazinebilmiş ve kendini zor tutabilmişti. Misafirler gidince Hatice kadının efesi Ahmet'i bir kenara çekmiş de,

17 İzac: Rahatsız etme, can sıkma, baş ağrıtmaya, tedirgin etme (S.Y).

- Bizim oğlan, gündüz Cerit'in ellerine su döerken benim parmağı-
mı sıkıverdi. Bu pezevenğin niyeti bozuk. Bu pis Yörük'e tevекkeli ırzçı
dememişler, baksana edepsiz herif bana da göz dikmiş! Benim intikamı-
mı bu alçaktan alacaksın, bu kötüden bize iyilik beklenmez hana! de-
mişti.

Sarı oğlu o dakikada ne olduğunu bilememiş ve çok kızmıştı. Kendi
kendine, a kerata, köpek bile ekmek yediği yere yan bakmaz! demişti. Ah-
met hemşiresine hiçbir şey söylemeden kapıdan çıkıp gitmiş ve doğruca
Birgi bucağ müdürü İsmail Efendi'ye varıp şunları söylemişti:

- Müdür beğ, bu Koca Cerit'in yaptıkları çok oldu. Hükümetin kır
serdarıyım diye omzuna kara martini asıp şu koca Bozdağlar'ı ben ya-
ratmam demeye kadar vardı. Bu yetmiyormuş gibi de herkesin ırz ve na-
musuna göz koymaya başladı! Müdür beğ eğer izin verersen ve bana yar-
dım edersen ben bu Yörük'ü öldürürüm, herkes de bu hayduttan kurtul-
muş olur!

Birgi müdürü İsmail Efendi, Sarının Ahmet'e şu cevabı vermişti:

- Ülen Sarı oğlu! Epeyce kendine güvenirsin de sen duymadın mı, halk
arasında Koca Cerit'e kurşun batmazmış diyorlar! Onun boynunda tılsımlı
nüsha, koltuğu altında hamaylısı (dua kitabı) varmış! Hakkından gelemez-
sen bu ayıyı yine dağa kaçırmaz da başımıza püsküllü bela olur sonra!

Sen hiç korkma müdür bey. Evvci Allah benim çiftenin telli kurşunu
onun alnı kabağına dokundu mu, güneşte kalan lahana yaprağı gibi buru-
şu kalı!

- Nasıl yaparsın söyle bakalım?

- Ben yarın yanına iki kişi bulurum, hükümet konağının altında bulu-
nan bodruma (muvakkat hapishaneye) saklanırsın. Sen de Koca Cerit'e ha-
ber salarsın, o senin yanına gelirken biz de ateş ederiz, merdivenden pal-
dır küldür yuvarlanır, ölür.

Müdür İsmail Efendi Sarı oğlunun bu teklifini muvafık bulmuş ve ara-
larında mutabakat hasıl olmuştu. Ertesi gün daha sabahtan Sarı oğlu yanı-
na iki arkadaşını alıp erkenden ve kimseye görünmeden bodruma saklan-
dı. Müdür İsmail Efendi de Koca Cerit'e şu haberi göndermişti:

- Koca Cerit çabuk hükümete kadar gelsin, ona Bozdağ'ın kaymakam-
lığını verileceğini!

Odacı Mehmet, Koca Cerit'i Birgi'deki Sinne mahallesinde oturduğu
evinde bulmuş ve kendisine bucağ müdürünün emirlerini tebliğ etmişti.
Koca Cerit, bu havadise çok sevinmiş, hemen duvarda dayalı duran kara
martini kapıp sol kolunu sallaya sallaya kemal-i azametle hükümet ka-
pısından içeri girmiş ve merdiven basamaklarından daha ikinciye ayağını
atarken Sarı oğlunun çiftesinin telli kurşunu Koca Cerit'in kafasını da-

ğıtmişti. Birgi o gün Koca Cerit vuruldu diye şenlik yapmıştır (1297
/1881).

Koca Cerit'in öldürülmesini Çakırcalı Ahmet Efe Kaymakçı köyünde
duymuş ve çok üzülmüştü. Çakırcalı Ahmet şimdi büyük bir hami ve iyi,
samimi bir dost, sadık bir arkadaşı kaybetmişti. Birgi müdürü, Koca Ce-
rit'ten boşalan Birgi bucağı merkez kır serdarlığına Çakırcalı Ahmet
Efe'yi terfian tayin etmişti. Maksat, Çakırcalı Ahmet'de göz hapsine al-
maktı. Çakırcalı Ahmet Efe bu terfi işinden hiç de memnun değildi. Belki
ikinci bir kaza kurşunu da kendisine gelebilirdi. Fakat çaresiz hükümetin
emrini kabul etmek zorundaydı, aksi halde dağa kaçmak lazımdı. Düşün-
dü düşündü, nihayet teklifi kabul etti ve Birgi'den Sinne mahallesinde
Acem oğlu Halil'in evini kiralayıp Birgi'ye yerleşti.

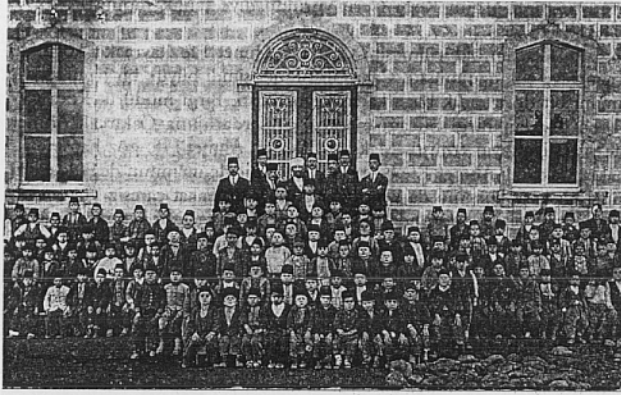
Ahmet Efe, on yaşındaki oğlu Mehmet'i okutup köyü Ayasuluk'a
imam ve hatip yapmak için ilk iş olarak onu mahalle sıbyan okulunun ho-
cası Kaymakçılı Muhittin Efendi'ye götürüp:

- Eti senin kemiği benim, biraz okusun sokaklarda gezip durmasın ho-
cam! demiş, hoca efendiye bir tepsi de katmer götürüp ikram etmişti.

Çakırcalı Ahmet artık ihtiyarlamıştı. Birgi de malum ulema yatağıdır,
başta koca müftü olmak üzere bütün Birgi hocalarıyla konuşur, boş kal-
dikça onları sıkça ziyaret etmeyi ihmal etmezdi. Yaz gelip çatmıştı, hü-
kümet Ahmet Efe'yi kızanı Sarının İsmail ile birlikte Bozdağ-Gölcük
yaylalarının asayişini temine memur etmişti. Bozdağ-Gölcük yaylaları
tıpkı bir şehir gibi meskündür. Yazları başta Birgi, Ödemiş, İzmir, Ay-
dın, Salihli, Kasaba (Turgutlu) ve Manisa'dan bir hayli zengin insan bu-
raya gelir ve hatta İzmir'in muteber tüccarlarından ve İngiliz ailelerin-
den bazıları gelip sırtlara, çamlığa çadır kurardı. Bunun için bu iki yayla
köyünün yaz günleri müşterileri bu kadar çoktu. Çakırcalı Ahmet'i
Birgi müdürü bu işe memur edince Ahmet Efe çadırını (karargâh) bu iki
yaylanın kavşak mahalli olan Akçakmak mevkiinde kurmuş, buraya yer-
leşmişti.

Akçakmak kahvesinin bulunduğu mahallin stratejik bir ehemmiyeti
vardı. Kır serdar Çakırcalı Ahmet Efe gelen davacıları buradaki karargâ-
hında dinler, ellerinden bir miktar para alır ve onları serbest bırakır, hir-
sızları haşlar ve bazıları köteklerdi. O günlerde Birgi bucağında eşeği
çalınan, çadırın basılan, kızı kaçırılan, parasını düşüren insanlar hükümete
gitmezler, kır serdar Çakırcalı Ahmet Efe'ye gelip, dertlerini anlatırdı.
Akçakmak mevkii sanki bir seyyar hükümet merkezi, Çakırcalı da bu
mahkemenin baş hâkimi idi. Ahmet Efe bu vazife dolayısıyla şiştikçe şiş-
miş, yanına tütsü ile varılır bir hükümdar olmuştu!

Efeyi ziyarete gelenlerin haddi hesabı yoktu. Gelen bu misafirlerin

Ödemiş Zırai İdadisinin açılış töreni, 1913. Ödemişli efelerden bazıları Çocuklarında muhtemelen bu küçük talebelerle aynı görünümdeydi.

şalışıyıcılarına göre koyunları kesilir, ziyafetler verilir, şereflerine eğiğenceier tertip olunurdu.

Delikanlılar nişan atarlar, bazen de Akçakmak-Bozdağ düzlüğünde at koşuları yapılırdı. Hele güreş alayları sıkça olur, Bozdağ çevresinde yaz münasebetiyle toplanan aşiretlerin gençleri, ihtiyaçları her hafta hediyele-riyle bu güreşlere iştirak ederlerdi. Bir gün kızanı Genevli İsmail efesine,

- Efe bi yol bizim köye gidip valideye misafir olsak ya! demişti. Çakır-çalı Ahmet Efe İsmail'in bu davetini kabul etmiş bir sabah Burgaz dere-sinden Genev'e inivermişlerdi. İsmail'in anası çok sevinmiş, misafirlerini yemeklemişti. Sonra da köy kahvesine gidip birer kahve içip köylülerle ya-renlik etmek üzere kahveye gelmişlerdi.

Şimdi burada o günde kahvecilik yapan Hacı Köse'yi dinleyeceğiz:

"Çakırcalı Ahmet ile kızanı bizim köylü Sarının İsmail kahveye geldi-ler. İsmail bana, 'Hacı emmi bize kahve pişiriver' dedi, ben de iki şekerli kahve pişirip önelerine sürüverdim. Çakırcalı Ahmet kulpsuz Halep fıncanı diye söylenen fıncanı bir kere ağzına götürüp üfledi ve bir yudum çekince yüzünü buruşturdu da bana,

- Ülen ben Yörügün hasıyım, Yörük kısmı hiç şekerli kahve içer mi? deyip fıncanı peykenin üzerine bıraktı. Ben de başka bir sade kahve pişirip verdim, memnun kaldı, sonra da kalkıp gittiler."

Bozdağ

Çakırcalı, arkadaşı İsmail ile yine geldikleri yoldan Akçakmak mevkiine dönmüşlerdi. Ertesi günü cuma idi, Bozdağ'a cuma namazına gelen et-raftaki aşiretler, önelerinde davullar çalarak Ahmet Efe'yi ziyarete gelmiş-lerdi. Gençler oyuna kalkmışlar dizleriyle yerleri dövüyorlar, Bozdağların sâkit ve sükûnunu keyfe gelip atukları silah sesleriyle ihlal ediyorlardı. Bir cümbüştür gidiyordu. O gün bu cümbüşte hazır bulunan Adagide buca-ğının Emirli köyünden Yörük Hacı Yeşil'i burada dinleyeceğiz:

"O gün Akçakmak'ta Çakırcalı Ahmet Efe'nin çadırındaki misafirler arasında ben de bulunuyordum. Çakırcalı'nın on yaşlarındaki oğlu Meh-met misafirlerden birine sövmüştü. Çocuk bu ya üstelik adamcağızla bir de eğlenmişti. O da gelmiş, Çakırcalı Ahmet'e oğlundan şikâyet etmişti. Ahmet Efe'nin canı sıkılmış, oğluna dönerek,

- Ülen misafirlere neden sövdün, defol git karşımdan, seni gözüm görmesin! deyip önünden kovalamıştı. Çakırcalı'nın oğlu Mehmet ne yapsa beğenirsiniz; hemen yerden bir taş alsın, babasının başına fırlatma-sın mı? Çakırcalı Ahmet, başında kanlar akarken gitti çadırın direğinde asılı duran kara martini kaptı, çekiverecekti. Lakin oğlu Mehmet dört kı-zın bir oğlanı olduğundan ona kıyamadı, yalnız bir kere lahavle çekti. Oğlunun bu hareketini hoş görmüş ve bizlere döntüp,

- Bu kerata bana taş çıkartacak, çok canlara kıyacak. Kim bilir bu ova

bundan neler çekecek! diye öğündü. Çakırcalı Ahmet Efe oğlunu çok sevdi ve ona bir şey dedirtmez, fırsat düştükçe şişirirdi.

O gün yine Akçakmak'ta gençlerden ihtiyarlardan ve aşiret halkından bir çokları nişan atardı. Davullar da çalıyor, keyfe gelen kimseler de durmadan silahlarını havaya boşaltıyorlardı. Bir aralık Ahmet Efe de keyfe gelmiş, oğlu Mehmet'i önüne oturtmuş, kara martinisini çocuğun omuzundan ileri uzatmış, tetiğini çeki çekiverdi. Bizler, yani yanındaki insanlar Ahmet Efe'ye, 'efe ne yapıyon oğlanın ödünü koparacan' dedikçe, o kah kah güllüyor ve 'ilişmeyin yüreği otursun' diyordu."

İşte Çakırcalı Ahmet Efe oğlu Mehmet'i daha on yaşından itibaren zeybekliğe alıştırdı, ileride kendi yerine ünlü bir zeybek olması için cehd ü gayret ederdi. Ahmet Efe oğlunun on beş yıl sonra dağa kaçıp binlerce insanı öldüreceğini sanki o gün yakinen biliyordu. Oğlunu bu suretle yetiştirirken hükümet karşıdan bakar ve ona o günlerde hiçbir şey diyemezdi. Aciz, zayıf boynunu bükmüş ona mümâşât¹⁸ ediyordu.

O günlerde dağlarda gezen ve saltanat süren yalnız Çakırcalı Ahmet miydi? Hayır hayır, Osman Zeybek de (Yörük Osman) Aydın ilinde Söke'de yüze çıkarılmış ve Mursallı köyünde ikamete memur edilmişti. O da orada saltanat sürüyor, salgınlarına devam ediyordu. Bunlardan başka bir çok siyasi Rum eşkıyası Aydın sancağını kasıp kavuruyordu. Hükümet ise yukarıda dediğimiz gibi bu işlere boynu bükük bakıyordu. Hükümeti asıl müşkül duruma düşüren ise, adalardan gelen bu Rum çeteleri oluyordu. Bu siyasi çeteler küçük büyük devletlerden yardım görüyorlardı. İzmir vilayeti o günlerde asayişsizlik içinde çalkalanıyordu, mabeyn şaşırmişti ve bu şaşkınlıkladır ki Tire'de Hacı Ali Paşa'dan ümit bekler, sıkışınca onun bu husustaki fikrini alırlardı. Her yıl İzmir'e yeni bir vali göndermek suretiyle bu mühim işin önüne geçmeye çalışırlardı. İkinci Abdülhamid haklıydı, Çakırcalı Ahmet Ödemiş'te, Yörük Osman Söke'nin Mursallı köyünde ve daha birçok efeler, zeybekler kendi muhitlerinde saltanat sürüyorlar, yaptıkları işler ve vurgunlar yanlarına kâr kalıyordu. İkinci Mahmud'un yurdundan söküp atmak istediği "derebeylik" şimdi hâlâ modern ve hem de daha kanlı bir şekilde devam edip geliyordu. İkinci Abdülhamid son bir gayrete geldi, İzmir'e yeni bir vali tayin etti: Hacı Naşit Paşa. Bu adam çok yaman ve çok dessus olup Kuyucu Murat Paşa'nın bir eşi idi. Bundan önceki vali Ali Paşa İzmir'de zeybekleri asa asa haklarından gelememişti (İzmir'de Taşçılar içindeki Hacı Ali Paşa Meydanı bu devir yadığıdır). Hacı Naşit Paşa ise yılanı kendi yuvasında boğmak taraftarı idi ve sessizce çalışıyordu.

18 Mümâşât: Göz yumma, yoldaşlık, beraber gitme (S.Y.).

Halil Dural'ın resim defterinden Çakırcalı Ahmet Efe. Halil Dural'ın bu resimleri kime yaptırdığı bilinmiyor, çeşitli karakalem efe portreleri bir küçük resim defterine 6 kurusluk damga pulları yardımıyla yapıştırılmış.

Vali Hacı Naşit Paşa ilçelerden bütün kaymakamları ve sancaklardan da mutasarrıfları vilayette toplamış, onlarla gizlice bir görüşme yapmıştı. Beş mutasarrıfın ve kırka yakın kaymakamın yer aldığı bu kurulda mühim kararlar alınmış ve her zeybeğin kendi muhitinde imha edilmesi kararına varılmıştı. Bu karardan yalnız Yörük Osman müstesna idi. Çünkü Osman'ı öldürecek kabadayı zor bulunurdu! Paşa onu İzmir'e davet edecek ve İzmir'de bir bölük asker tarafından çevrilip sarılması suretiyle imhasına gidilecekti. Bu işi vali kendi üzerine almıştı (1299/1883).

İlk olarak vilayet makamından Aydın mutasarrıflığına, Söke'nin Mursallı köyünde ikamete memur edilen Osman Zeybeğe vilayetin davetiyesi gönderilmişti. Osman Zeybek bu davetiyeği alınca doğruca Ödemiş'e gelmişti. Çakırcalı Ahmet onun efesi değil miydi? Onu Sekiköy kurbinde ağılı bulunan çoban Ali Baba ile çağırtdı. Çoban Ali Baba da oğlu Hasan'ı Birgi'ye gönderip, Osman Zeybeğin kendisi ile görüşmek üzere çardakla-

rında beklediğini söyledi. Çakırcalı Ahmet de kalktı, yalnız olarak bir hayvana atladı, koşu koşu Ali Baba'nın çardağına geldi.

Şimdi burada Çoban Hasan'ı dinleyeceğiz:

"Misafirleri yemekledik, kahve içerlerken Osman efesi Çakırcalı Ahmet'e,

- Emmi İzmir'e bir paşa gelmiş, bizi görmek istiyormuş, beraber gide lim mi? dedi.

Çakırcalı Ahmet gülererek Osman'a şu cevapta bulunmuştu:

-İzmir valisi benim gibi eşek hırsızını hiç görmemiş mi? Beni görüp de ne yapacak! İstersen sen git. Benim orada işim yok!"

Bu mülakattan sonra Osman Tire'ye, Çakırcalı Ahmet de Birgi'ye dönmüştü. Diğer taraftan vilayette alınan karardan Çakırcalı Ahmet'in de pek tabii haberi yoktu. Çakırcalı İzmir'e gitse de gitmese de onun da bulunduğu mahalde imhası mukadderdi. Çakırcalı Ahmet Efe kır serdarlığı zamanında epeyce bir para yapmıştı. Osman da öyle idi. Bunlar yüzde olsalar da salgınlarına devam ediyorlardı, hele Osman Zeybek (Osman Zeybek kısmında görüleceği üzere) Rumlara çok kızgındı ve Rum çetelerinin intikamını almak üzere yerli Rumlara aman vermiyordu. Rumlara da mütemadiyen Yunan hükümeti vasıtasıyla Rusya, İngiltere hükümetlerine şikâyetlerini duyurabiliyorlardı. Böylece hükümet haricden taziyik ediliyordu.

Çakırcalı Ahmet Birgi'de saltanatına devam ediyordu. Diğer taraftan da topladığı paralarla Hicaz'a gitmeyi, kızanı Küçük Cerit gibi martinisini duvara asarak bu kötü işe tövbe etmeyi düşünüyordu. Bunları aklına koymuştu. O son günlerinde Birgi'de ulemayı sık sık ziyaret eder, onlardan bazı dini mesaili öğrenirdi. Fakat diğer taraftan hükümet bu efeler saltanatına bir nihayet vermeyi kararlaştırmıştı. Sonunda kara gece gelip çatmıştı!

Bir gün ilçeden Birgi müdürüne bu hususta mahrem talimat gelmişti. Gelen talimatın hulasası şuydu: "Akşam üzeri Ödemiş'ten bir müfreze zaptiye Birgi'ye gönderilecek, müdür de yatısı vakti Ahmet Efe'yi evinden hükümete çağırıp asker kaçağı Mehmet Çavuş'un Ahmetçiler deresindeki evini basıp tutacaklar, hükümete teslim edecekler." Ahmet Çavuş hakikaten asker kaçağı idi ve aynı zamanda Çakırcalı'nın yatağıydı. Çakırca dağda gezerken Ahmet Çavuş ona yardımcılık vazifesi görürdü. Çakırca'nın sıkı fıkı dostu idi. İkinciteşrin 1299 (1883) günü akşam olmuş, gündüzden kararlaştırılan yukarıdaki imha planı hazırlanmıştı. Birgi'de tertibat alınmış, halk yatısı namazından evlerine dönmüştü. Birgi müdürü İsmail Efendi, Boşnak zaptiye Hasan'ın yanına bir mahalle bekçisi vermiş¹⁹ ve şunları söylemişti:

19 Zaptiye Hasan tam yirmi yaşlarında gürbüz, iri boylu bir delikanlı idi. Boşnak Hasan Türkçeyi çatra patra söylüyordu. Bekçi ona yardımcılık edecekti.

- Hasan Çakırcalı Ahmet'in Sinne mahallesindeki evine varıp şunları söyleyeceksin, Ahmetçiler deresinde asker kaçağı Mehmet Çavuş'u bu gece evinde bastıracağız, müdür İsmail Efendi tüfeğini alsın gelsin dedi diyeceksin.

Önde bekçi, arkada Boşnak zaptiye Hasan, bekçinin elinde bir fener, Ahmet efenin evine varmışlar, efenin kapısının halkalarından birini vurmuşlardı. Zaptiye Hasan aldığı talimat üzerine müdürün yukarıda geçen mesajını aynen ve yarı Türkçe kekelemiş ve en sonra da:

-Müdür seni hükümette bekliyor efe! deyip bırakıp gitmişti. Zaptiye Hasan'ın beklememesi şu sebepten ileri geliyordu: Bir şüphe gelmesin! Gece yarısı yapılan bu tebliğ Koca Cerit'e yapılan davetiyeden farksızdı. Yalnız birincisi gündüz yapılmış, ikincisi ise gece yapılıyordu. Acaba ona da hükümete girenken suikast mı tertip edilecekti? Bu da pek ala hatıra gelebilirdi. Efenin gönltü birden bulanmıştı. Zira şimdiye kadar böyle gece yarısı başkına gidildiği yoktu. Bu iş bu kadar acele mi idi? Hiçbir karar veremedi. Önce karısı Ayşe'ye:

-Ayşe, bu haberden benim gönltüm bulandı. Bu gidişi ben pek beğenmiyorum. Lakin ne yapmalı, ya hükümetin emrini tutmalı veyahut kara martini omuzlayıp karlı dağa kaçmalı! Bu yaştan sonra bu da mı başıma gelecek? En iyisi mukadderata razı ve teslim olmak. Başka çaremiz yok! Vann hoşça kalın ve hakkınızı neia edin, dedü. Çok sevdiği oğlu Mehmet'in iki gözlerinden öptü, sokağa çıkınca ev sahibi ve komşusu Acem oğlu Halil Ağa'nın kapısını vurdu;

Şimdi burada Acem oğlu Halil Ağa'nın kardeşinin (oğlu) Mehmet'i dinleyelim:

"Emmim kapıya çıkmadan acaba böyle gece yarısı beni çağırın kimdir diye düşünürken kapıyı açmış bakmışım: Çakırcalı Ahmet Efe. Ne o hayrola Ahmet Efe dedim, şunları söyledi:

- Halil Ağa, müdür beni çağırmış. Gece başkına gidilecekmiş, gideyim mi? Ne dersin!

Emmim Halil Ağa şu cevabı vermişti.

- Ahmet Efe hükümetin işine karışmam, sen kendin bilirsin!

- Bir hal olursa oğlum senin himayene bırakıyorum. Ona bir baba gibi bakar ve himaye edersin, bunu senden beklerim.

Emmim Halil Ağa Çakırcalı Ahmet'in bu ricasını kabul etmiş, oğlu Mehmet'i Hasan Çavuş'a teslim etmişti."

Çakırcalı Ahmet Ağa, Acem oğlu Halil Ağa'nın evini terk ederken Sarının İsmail'i ve diğer arkadaşlarını buldurmuş ve doğrucu hükümet konağına varmışlar, Ödemiş'ten gelen zaptiyelerle buluşmuşlar. Bucak müdürü İsmail Efendi Ahmet Efe'ye Boşnak zaptiye Hasan ile gönderdiği

mesajı tekrarlamış, “vilayetten şiddetli bir emir aldım, Mehmet Çavuş'u bu akşam senden isterim” demişti.

Ahmet Efe bu martavali yutmamıştı, ama ne yapsındı emir emirdi. Başlarında Birgi hükümet çavuşu Arap Mustafa olduğu halde on zaptiye ve beş de kır serdarı gece karanlıkta yola çıktılar. Birgi'nin güneyine gelen Gedik kısmından geçtiler, doğruca Ahmetçiler deresindeki Mehmet Çavuş'un evini basmak için biraz eğlenmek, tertibat almak ve dinlenmek üzere bir kuyu başında oturdular. Ahmet Efe bu fırsattan istifade ederek yatışı namazını kılmak üzere abdest almış, namaza durmuştu. Hasan Çavuş fırsatı kaçırmadı, Ahmet Efe'nin kollarını arkadan beli ile birlikte sardı ve yere yattırdı. Diğer zaptiyeler de üzerine hücum ettiler, Boşnak Hasan Çavuş belinden bıçağını çıkarıp Ahmet Efe'nin başını gövdesinden ayırdı. Efenin böyle kancıklandığını gören Sarının İsmail ile diğer dört arkadaşı can korkusuyla, zaptiyeler efe ile uğraşırken tabanı kaldırıp kaçtılar.²⁰

Her ne hal ise maksat hasıl olmuş, Çakırcalı Ahmet de öldürülmüştü. Sarının İsmail ile arkadaşlarının kabahatleri de bir müddet sonra Emmi oğlunun damadı Şefik Bey'in delaletiyle af edilmiş, Şefik Bey, bu dört yaramazı hükümete götürüp bölük başının ellerini öptürmüş, kabahatlerini bağışlatmıştı.

Çakırcalı Ahmet'in kesilen kafasını zaptiye Boşnak Hasan cebinden çıkardığı kırmızı mendile sardı ve Çakırcalı'nın gümüşlü martinisini de alarak müfreze ile doğruca Ödemiş'e geldi. Zaptiye Boşnak Hasan, efeyi öldürmeye kaymakam tarafından zaten memur edilmişti. O da bu gece kendisine tevdi edilmiş vazifeyi yapmış, keyfiyeti kaymakama bildirmek üzere arkadaşlarından ayrılarak kaymakamın oturduğu evin kapısının hal-kalarından birisini yavaşça tıkırdatmıştı. Kaymakam zaten bu gece hiç uyumamış, heyecanından masası başında üç paket sigara içmişti. Yerinden fırladı, kapıyı açınca zaptiye Boşnak Hasan ile karşılaştı. Kaymakam Hasan'a,

- Ne var ne yok Hasan, hoş geldin.

Zaptiye Boşnak Hasan yorgun ve fakat neşeli,

- Emanetini getirdim begüm!

- Sen git ben de geliyorum. Nöbetçi, zaptiye tahrirat kâtibini çabuk çağırın!

Kaymakam gecelik entarisini değiştirdi, pantolonunu acele acele giydi. Derhal sokağa fırlamıştı. Sevincinden o da ne yapacağını bilemiyordu. Emmioğlu konaklarına varırken tahrirat kâtibi Halit Efendi de süratli

²⁰ Bazıları Çakırcalı'nın namaz kılarak değil de, dinlenirken kesildiğini söylerler.

adımlarla ilerliyordu. Konak kapısında her ikisi birleşmişlerdi, kaymakam kâtime:

- Halit Efendi derhal vilayete bir telgrafla muvaffakiyeti bildirelim!

Kâtip Halit Efendi kalem odasına girmiş, gaz lambasını yakmış, gözlerini ovuştura ovuştura şu tel suretini hazırlamış ve imzalamak üzere kaymakama sunmuştu:

“Emirleriniz bu gece saat on ikide infaz edilmiş, şaki Çakırcalı Ahmet'in başı kesilmek suretiyle vücudu ortadan kaldırılmıştır (13 Ekim 1299/1883).”

Sabah olmuş Çakırcalı Ahmet'in başı hükümet konağında duvara çivili olarak asılmıştı. Bunu duyan ve işiten halk sürek sürek gelip seyrediyorlardı. Beş on yıl önce yattığı mahpushanenin içinden “bana konakları yaktıracaksınız!” diye bağırarak Ahmet'in başı şimdi aynı duvara kara çivi ile çakılmıştı. Tekin yere dememişler, “Osmanlı avını araba ile avlar!” Ne doğru bir sözmüş bu. Çakırcalı Ahmet'in başı günlerce konak duvarında asılı kalmış ve kokmaya başlayınca zaptiye Boşnak Hasan daha sanki bu baştan huncını alamamıştı.

Şimdi burada Köse oğlu Hacı Recep'i dinleyelim:

“Biz çocuktuk, zaptiye Hasan artık çavuşluğa terfi ettirilmiş ve nişanları da takmıştı. Bir sabah Çakırcalı Ahmet'in başını hükümet kahvesisine sokağa attırmış, çocuklar da ne bilsinler bu kan ve kum ile bulaşık, belli olamayacak bir hale gelen Ahmet'in başını bir futbol topu gibi ayaklarıyla vura vura Eleşlik denilen mahalle²¹ kadar götürmüşlerdi. Günlerce bu baş orada kalmış, çocuklara eğlence olmuştu. Hasan Çavuş'un evi de bu Eleşlik denilen meydanın karşısındaki (Çapacı Çıkamazında 13 numaralı ev) sokaktaydı. Akşam sabah hükümete vazifeye gelip giderken oradan geçer, çocukların bu başla oynadığını görünce şöyle haykırdı:

- Vurun çeratanın başına, ben öldürdüm onu!

Böyle diyerek bizleri teşci ederdi. İşte zaptiye Boşnak Hasan'ın bu küçük ve düşük hareketleridir ki en sonra kendi başını da yemiştir. Gençliğinde hiçbir kuvvete boyun eğmeyen Çakırcalı Ahmet ihtiyarlayınca mukadder olan bu iş başına gelmiş, muhiti de ona aşağıda metnini verdiğimiz türküyü yakmıştır. Yetmiş iki yıldır²² bu havali sakinleri bu türküyü düğün ve eğlence mahallerinde neşe ile söylerler. Biri baş verir, diğer insanlar onu bir zevk aracı olarak kullanırlar. İşte hayatın felsefesi.

²¹ İzmir Caddesi üzerinde, şimdiki Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bulunduğu bahçe.

²² Yazar burada türkünün yakıldığı 1883 yılı ile kitabın yazıldığı 1955 yılları arasında ki süreyi kastediyor (S.Y.).

Çakırcalı Ahmet'e yakılan türkünün metni:²³

Birginin kavakları
Tellidir yaprakları
Bana Çakırcalı derler "Yar fidan boylum"
Yakarım konakları

ÇAKIRCALI MEHMET EFE VE HAYATI²⁴

Çakırcalı Mehmet Efe nasıl bir adamdı? Vereceğimiz şu kısa cümle onu bize pekala tanıtabilir! Şimdi adı kâmilen unutulmuş, namı ve şöhreti bir zamanlar tek mil Ege halkını korkutmuş ve bu havali zenginleri efenin haraçgüzarı olmuşlardı. Bu yaman adam meşhur olmuş adamlar serisine girmiş, hakkında gerek Türkçe, gerek yabancı dillerde birçok eserler yazılmış, hasılı milletlerarası bir şöhrete de sahip olmuştur. Son yıllarda hayatı güya filme alınmak suretiyle bütün dünya milletlerine tanıtılmak istenmiştir.

Çakırcalı Mehmet Efe 1288 (1872) tarihinde Ödemiş'in Birgi bucağına bağlı Ayasuret [Türkönü] köyünde doğmuştur. 1327 (1911) tarihinin Ekim ayı içinde²⁵ Nazilli'nin Karıncalı dağında hükümet kuvvetleri ile çarpışırken meçhul bir kurşun ile hayatı son bulmuştur. 1899'dan 1911 yılına kadar aralıksız on iki yıl dağlarda dolaşmış, bine yakın insan öldürmüş, nice hân mânlar söndürmüş, Osmanlı hükümetini de çok yormuş ve terletmiş, onun yüzünden eski Aydın vilayeti -Ege- sanki yurdun bütün lüğünden ayrılmış gibi tehlikeli durumlar geçirmiştir.

Şeceresini babasının hal tercümesinde verdiğimiz için burada tekrardan vazgeçilmiştir. Mehmet Efe orta boylu, tıknazca, değirmi yüzlü, beyaz tenli, vücudu çok kıllı, pala bıyıklı, yakışıklı bir delikanlı idi. Babasının

23 Bu türküden başka, yazmanın 78 numaralı sayfasında birinin üzeri çizilmiş, diğeri kurşun kalem ile yazılmış iki dörtlük daha olup bunlar şöyledir (S. Y.):

Köpürü olsan ben geçerim	Dağlar dağıladı beni
Soğuk suların içerim	Görenler ağladı beni
Bütün dünya yıkılsa	Eller ne dersen
Ben yarımimden (Aşşemden) vazgeçmem	Aşşem bağladı beni

24 Bu başlığın yanında "buraya kadar Çakırcalı Ahmet'in neler yaptığını, Onun Küçük Menderes çayırıklarında ne gibi işler gördüğünü tarih sırasıyla yazdık. Bundan sonra oğlu Çakırcalı Mehmet Efe'nin hususi hayatına geçiyoruz" şeklinde bir anlatım vardır.

25 17 Kasım 1911 tarihinde öldürülmüştür (S.Y.)

fotoğrafını verdiğimiz halde onun hakiki fotoğrafını veremediğimiz için büyük bir üzüntü duyuyoruz.²⁶

İlk Bozdağ müsademesinden sonra Yunus Hoca (Yunus Hoca kitabımızda medresenin sembolü olarak kullanılacaktır) efeyi bir köşeye çekip şu nasihatı vermiştir:

- Mehmet oğlum; anlaşıldı sen artık gönüllü bir zeybek olmak niyetin-desin! Eğer beni dinlersen ve benim şu üç nasihatımı tutarsan sana insan elinden ölüm yoktur:

1. Gençlik çağında yaptığın çapkınlıklardan ve deliliklerden vazgeçeceksin! Zinaya yüz çevireceksin. Beş vakit namazını hiç terk etmeyeceksin. İçki kullanmayacaksın!

2. Ömründe hiçbir resim çektirmeyeceksin, resim çektirmek günahtır ve iyi değildir, hem de insanın ömrü kısadır.

3. Şu yazdığım hamaylı "nüsha"yı yanından eksik etmeyeceksin. Bu hamaylı senin üzerinde kaldıkça sana kurşun batmaz! Evvel Allah sana insan elinden de ölüm olmaz!!

Çakırcalı Mehmet Efe Yunus hoca'nın yukarıdaki üç nasihatını ölüncüye kadar tutmuş ve onlara sadık kalmıştır. Bu tarihten itibaren zina yapmaya ve içki kullanmaya tövbe etmiş, namaza başlamış, kendine çeki duzen vermiş ve bundan sonra ağır başlı ve kâmil bir insan olmuştur.

Çakırcalı Mehmet Efendi'nin başından dört nikâh geçmiştir:

1. Çapkınlığı zamanında bir tahsildar karısı sevmiş ve onunla evlenmiş, zeybek olunca terk etmiş.

2. Nadire hanım, Birgi bucağına bağlı Bayezidler köyünden meşhur Hacı eşkiyanın kızıdır. Nadire hanımdan efenin çocuğu olmamıştır.

3. İraz abla, Ayasuret köyündendir. Efenin kara gün dostudur. Efenin İraz'dan iki kızı Emine ve Aşşe olmuş, bir de erkek evladı dünyaya gelmiştir. Emine Deli Mehmet'in oğlu Ahmet ile evlenmiş, ancak üç ay kadar beraber yaşayabilmiştir. Ahmet kayınbabası gibi şekavete heveslenmiş, kendi gibi birkaç acemi arkadaşıyla gezerken Kurucaova civarında binbaşı Hurşit Bey müfrezesi tarafından öldürülmüştür. Emine sonraları Aksekili imam Abdülkadir Efendi ile evlenmiş, ondan iki çocuğu olmuştur. Aşşe hanım ise Saraç Ali adında birisiyle evlenmiş, Aşşe'nin Saraç Ali'den üç çocuğu olmuş, sonra ondan ayrılmıştır. Oğlana gelince, daha sekiz dokuz aylık iken rüesa-yı memurinin emriyle hükü-

26 Mehmet Efe hayatı boyunca hiçbir resim çektirmemiştir. En yakın dostlarını ve hatta hâmlerini bile bu iş için kırmıştır.

met tabibi (İsak) tarafından zehirlenerek imha edildiği söylentileri olmuştur.²⁷

4- Fatma hanım, Kayaköy'den Hacı Mehmet Ağa'nın kızıdır. Fatma hanımdan efenin bir kızı dünyaya gelmiş, efe öldükten sonra Fatma hanımla aynı köyden Ali Efendi evlenmişler ve bir kızları dünyaya gelmiştir. Bu kızı da aynı köyden Akkaş Mehmet Bey'e vermişlerdir. Ondan da bay Sadık Akkaş ve hemşiresi dünyaya gelmiştir.

Mehmet Efe'nin ailesi efradını birer birer yukarıya aldıktan sonra şim-di de kendisinin çocukluk hatıralarına geçiyoruz.

Çakırcalı Mehmet Efe'nin daha on yaşında iken babasına karşı takındığı tavır ve hareketi yukarıda geçmişti. Bu küçük çocuğun bu cüret ve laubaliliği muhitte pek yersiz olarak vasıflandırılıyordu. Lakin ana ve baba efenin üzerine titriyorlardı. Zaptiye Boşnak Hasan ile arkadaşlarının babası Ahmet'i Ahmetçiler deresine yakın Sarıtaş denilen mevkiye öldürdükleri gecenin sabahında meşum haber Birgi'de şayi olunca, Mehmet'i anası kocasının akşamdan vazifeye giderken kapı arkasında söylediği şu sözü hatırlamış idi. Kocasını ona gider ayak,

- Ayye bir emr-i hak olursa oğlanı komşumuz Acem Halil Ağa'ya teslim et! Ben de giderken ona uğrayacağım. Onlar yabancı devlet tebalıdır, hükümet onların ellerinden çocuğu alamaz!

Ayyecik hemen sabahleyin erkenden Mehmet'i Acem oğlu Halil'e götürmüş,

- Halil Ağa, Mehmet'in babası akşamdan bana şu sözleri söylemişti: Oğlanı Halil Ağa'ya teslim et, onun elinden çocuğu kimse alamaz. İşte Mehmet'i getirdim, sana teslim ediyorum. Bundan sonra oğlan benim değil senin, demişti.

Acemler İran tebasından oldukları için o zamanda bir imtiyaza malik idiler. Onların evlerine müsaadesiz girilemezdi. Çakırcalı Ahmet'in hakkı da vardı. Ahmet'in korktuğu başına gelmiş, iki gün sonra Boşnak zaptiye Hasan, çavuş olmuş, nişanlarını göğsüne takmış, bu defa da Çakırcalı Ahmet'in on bir yaşındaki oğlunu öldürüp mülazım olmayı kurmuştu. Bunun için Birgi'ye gelmiş ve onu soruşturmaya başlamıştı.

Şimdi burada Acem oğlu Halil Ağa'nın kardeşinin oğlu Mehmet konuşuyor:

"Boşnak zaptiye Hasan, Çakırcalı'yı öldürdükten iki gün sonra Birgi'ye gelmiş, amcam Halil Ağa'nın kapısını vurmuş ve kapıya çıkan amcama şöyle demiş:

27 Çakırcalının oğlunun ölümüne ilişkin bir başka bilgi ise, Çakırcalının ailesinin hükümetçe sürgün gönderildiği sırada, yolda soğuktan donarak öldüğü şeklindedir (S.Y.).

- Halil Ağa more, Çakırcalı'nın oğlu Mehmet senin yanında imiş, more ver bana onu kaymakama götüreceğim.

Amcam da şu cevabı vermiş:

- Onu ben size veremem, hem bu kadarlık çocuktan ne istiyorsunuz, demiş, Mehmet'i Boşnak Hasan'a teslim etmemiş! Mehmet'i himayesine almış ve Mehmet birkaç yıl Birgi'de amcamın evinde kalmış, on beş yaşına basınca da anası onu Kışla'da (Kışlak) Çakırcalı'nın akrabası Kara Veli'nin —Kamalı Mustafa'nın babası— yanına götürmüştü, Mehmet burada Kamalı Mustafa ile beraber büyümüş.

Mehmet artık delikanlı olmak üzere serpilmiş, bazı günlerini kendi köyleri Ayasuluk'ta (Ayasuret) ve bazı günlerini Kışla'da geçirirdi. Mehmet dört kızın bir oğlanı olduğu için kızlar ve anası çalışırlar, Mehmet'e hiçbir iş yaptırılmazlardı. Ona amcası çoban Kara Mahmut güreş talimleri yaptırır. Bir gün Mehmet'in anası Ayye oğlunu eşeğe bindirmiş, kendi yaya olarak Birgi pazarına peynir, yağ satmak için gidiyorlardı. Yolda tanıdık bir erkek köylü Ayye'ye şöyle takılmıştı:

- Aşa, sen kalan ihtiyarladın, ekeleş bin sen de oğlan yürüse ya!

- Üsen [Hüseyin] o damızlıktır, evin de biricik oğludur, yorulmasın!

Çakırcalı Mehmet'in çocukluk hayatı hep böyle serbest geçmiştir. Köyde akran ve emsali arasında kuvvet, cüret, şiddet ve çevikliğiyle temayüz etmişti. Nereye gitsen, hangi çocukla iyye ona karşı koyacak çocuk az bulunurdu. Çakırcalı'nın oğlu değil mi idi? Bundan ötürü de kimse ona bulaşmak istemezdi. Artık Mehmet gelişmiş, akran ve emsal arasında böylece teferrüd²⁸ etmişti. Zaten muhitte babadan kalma bir şöreti de vardı. Bu şöretten istifade emel ve arzusuna düşenlerden birkaç kişi beleşten para kazanmak için onu tütün kaçakçılığına teşvik ettiler.

Bir aralık Adagüme köyünden davulcu Hüseyin Çavuş'un oğlu ile ahbap olmuştu. Davulcu Hüseyin Çavuş babası Çakırcalı Ahmet ile hem muasır ve hem de hasım idi. Çünkü biri hükümet çavuşu, diğeri ise dağda dolaşan zeybekti. Bunlar birbirleriyle çok müsademe yapmışlar ve çok da çarpışmışlardı. Bu defa da çocukları buluşmuştu. Çakırcalı'nın oğlu Mehmet bu davulcunun oğlu delaletiyle ve belki de kefaletiyle Adagide Rumlarının birisinden kıyılmış Fata'da yetişen tütünden bir miktar mübayaa edip köylere götürüp satmak üzere kaçakçılığa başlamıştı. Adagide'ye varıp tütüncü Vangel'den bir heybe dolusu kıyılmış tütün aldılar (bu Vangel sonraları efenin yatağı olmuştur). Mehmet Efe tütün kaçakçılığı işinde oldukça yirtılmış ve gezdiği köylerde pek çok da dost edinmişti. Zeybekliği zamanında bu dostlarından hayli faydalanmıştır. Muhiti böylece kendi-

28 Teferrüd: Emsalsiz olma (S.Y.).

sine kıymet vermiş, Çakırca'nın oğlu tütün kaçakçısı olmuş, güzel kokulu Adagide tütünü bulundurmuş diye halk arasında pek haklı olarak şöret kazanmaya başlamıştı. Çakırca'nın oğlu Mehmet 1312 (1896) yıllarına doğru bu şekilde tütün kaçakçılığına başlamıştı. Mehmet'in en samimi arkadaşı Kamalı Mustafa idi. Bu yıllarda Kamalı Mustafa da devceliği (Savran) bırakmış, kamasını beline sokmuş o da tütün kaçakçılığına başlamış, onun da tam olduğu bir zamandı. İki delikanlı çok defa beraber gezerek, beraber hovardalık "zenparelik" eder ve beraber içerlerdi:

Şimdi burada Ayasuluk köyünden Tahir'i dinleyelim:

"Bizim köyde (Ayasuluk) Çakır Mahmut adında birisi vardı. Bu Çakır Mahmut içkiye çok düşküncüydü. İstisnasız hemen her gün köyden sabahları Birgi'ye varır, akşama kadar içer, akşam olunca da düşe kalka köye döner idi. Bu sarhoşluğu zamanında yalnızca bulunana ağzına gelen lafi kinmeden söylerdi. Bir gün köyde kahvede otururken Çakırca'nın oğlunu gördü ve ona çirkin bir söz söyledi. Bu laf o kadar çirkin ki, 'ben senin teyzeni...' deyince Mehmet utanmış, kızarmış ve bu yersiz laf pek fenasına gitmişti. Öfkeyle yerinden fırlayınca doğruca Kışla köyüne varıp Kamalı Mustafa'yı bulmuş, ona kahvede Çakır Mahmut'un söylediği o kötü lafi anlatmış ve,

- Mustafa bu adamı öldürelim! demişti."

Yukarıda geçtiği üzere Kamalı Mustafa, Çakırca'nın Mehmet'in hem nisni ve hem de can gönül ahabası değil mi idi? İki delikanlı Kışla ile Birgi arasında bir pusu kurmuşlar ve Çakır Mahmut akşam üzeri sarhoş olarak düşe kalka köye dönerken onu öldürmüşler, cesedini de hendeğe yuvarlayıvermişlerdi. (İşte bu hadise Çakırca'nın Mehmet'in ilk cinayeti idi.)

Her iki genç de sanki bu cinayeti onlar yapmamışlar gibi yine köylerde tütün satmaya devam ediyorlardı. Bu cinayetin faileri bulunamamıştı. Bir sarhoş değil miydi bu? Çakır Mahmut da gürültüye gitmişti. Sonraları Kamalı Mustafa ile Çakırca'nın Mehmet'in bir yosma yüzünden araları fena halde açılmıştı. Bundan sonra konuşmaz oldular. Çakırca'nın bu sefer Kamalı Mustafa'nın yerine aynı köyden Hacı Mustafa ile dost ve arkadaş olmuştu. Bu iki ahaba çavuşlar artık ölünceye kadar birbirlerinden hiç ayrılmamışlardır.

Hacı Mustafa'nın bu sadakatından Çakırca'nın oğlu Mehmet çok faydalanmıştır. Denilebilir ki belki de Çakırca'nın oğlunun muvaffakiyetinin yarısı Hacı Mustafa'ya racidir. Burada Mehmet'in tütün kaçakçılığı yaparken başına gelen hadiselerden birkaçını verebiliriz. Burada ilk olarak sözü Zeytinlik (Genev) köyünden nalbantin Hacı Mehmet'e bırakıyoruz:

"Bir gün köyden ovaya indim. Harmanımız hazırlanmıştı. Arpaları köye gönderdim. Kendim de iki çuval saman basmak için harman yerinde

kalmıştım. Samanı çuvalara bastım, karnım acıkmıştı, heybeden ekmek çıkını çıkardım, çözdüm. Yemeğim de bezdirme (çörek), çökelek peynir ve bir baş soğandan ibaretti. Daha bezdirmenin yarısını yemiştım, başımı kaldırıp su testisini almak üzere kolumu uzatırken gözüme birisi ilişti. Dikkat ettim genç ve bıyıklı henüz terlemeye başlamış, civan gibi taze bir delikanlı eşeğini öntüne katmış yoldan geçiyordu, kendisine seslendim:

- Akıdeş (arkadaş) nereye gidiyon, buyurun ekmek yiyelim, dedim. Yolcu,

- Sen buyur benim karnım tok, Genev'e (Zeytinlik) varacan oradan da Gölcük yaylasına çıkacan, dedi.

- Madem ki Genev'e gidiyorsun biraz eğlen beraber gidelim, dedim ve hemen ekmek çıkını devşirip topladım. Basıp hazırlanmış olduğum saman çuvalarını eşeğe beraber sardık, Mehmet bana bu suretle yardımında bulundu, her ikimiz birlikte Genev'e vardık, doğruca bizim eve girdik. Ben eşekleri dama bağladım, misafir bana yardım etti, beraberce işlerimizi bitirdik. Yukarı hanaya çıkarken:

- Ana musafir va çabık yemek hazırla! diye anama seslendim.

Bu hiç tanımadığım misafirle yukarı çıktık. Şuradan buradan lafa dalmıştık, validem aşağıda mutfaktan bana yemek hazır oğlum diye seslendi, ben de gidip aldım. Yemeği beraber yedik, Türk ananesine göre misafirin ellerine su dökmek üzere odadan dışarı abdestliğe çıktık. Misafir ellerini yıkıyor, ben de suyunu döküyordum. Bu sırada cümle kapısı açıldı, babam kahveden geliyordu, bizi çardakta görmüştü. Misafir içeri girdi, ben de kendi ellerimi yıkamak üzere abdestlikte kalmıştım. Babam bir el işaretini ile beni yanına çağırması. Koşarak gittim, kulağıma eğildi de yavaşça şunları söyledi, hiç unutmam:

- Ülen bu yılın yavrusunu naden buldun, bu Çakırca'nın oğlu ya! dedi."

İkinci sözü Ödemiş'in Tekelli mevkiinde fırıncılık eden merhum katmerci Arif'e bırakıyoruz:

"Çakırca'nın Mehmet Efe yine bir gün Adagide'den bir yük tütün almış, bunları paket halinde sardırıp hayvanına yüklemiş Ödemiş'e satmaya geliyordu. O gün[er]de Reji idaresinin Adagide'de bulundurduğu memuru, bu işi gizli teşkilatı vastasıyla haber almış ve Ödemiş müdüriyetine bildirmişti. Müdür de hemen idareye mensup kolculardan birkaçını şehrin muhtelif semtlerine göndermiş, tertibatını da almıştı. O zamanda kasabanın bu gibi kaçakçılığa elverişli olan kenar mahallelerinde "Cellatoğlu", "Haydaroğlu" gibi daima it uğursuz yatağı olan kahvelere varıp oturmuşlar, Çakırca'nın oğlunu bekliyorlardı. Ödemiş Reji müdüriğine gelen haber doğru idi, kolcular da bu gibi kenar mahallelerde tarassuda geldiklerinde

isabet etmişlerdi. Vakit henüz kaba kuşluk idi. Kuvvetli çayın kumsal yatağındaki parlak kumları çiğneyerek birisi geliyordu. Mehmet'in hayvanı önde kendisi de arkada idi. Kolculardan biri, 'Aha Mehmet geliyor!' diye seslendi. Hep beraber ayağa kalktular. Çınar ağacının altında serili hasırların üstünden telaşla atlayarak çay yatağına doğru ilerlemeye başlamışlardı. Kolcular üç kişi idiler Çakırca'nın oğlu Mehmet çiftesini iki omzunun üzerine almış, kollarının biri çiftenin kundağından diğeri de namlusundan tutmuş, eşeğine deh! demiş, fütursuz geliyordu. Kolcular Mehmet'e doğru ilerlemeye başlamışlar, tahminen elli metre kadar yakınına sokulmuşlardı. Mehmet ise hiç istifini bozmuştu. Bir aralık Mehmet de bir hareket yaptı ve bunu mütekip o maruf gür sesi ile bağırıldı:

- Nereye geliyorsunuz ül en ölü üstüne mi? derken çiftesini omzundan kucacağına alınca kolcularda şafak atmıştı. Her üçü gerisin geri dönmüşlerdi. Şaka mı bu, gelen Çakırca'nın oğlu idi. Her nedense kolcuların maneviyatı Mehmet'e karşı pek düşüktü. Mehmet hayvanı sürüp Tekelli kahvesi önüne geldi. Biz hadiseyi seyrediyorduk. Oradan Efendiler mahallesine saptı. Doğruca Hacı Kerim Efendi medresesine girdi. Burada tütünleri talebelerden tanıdığı Bayezit köyünden Hacı Eşkıya, Molla Mustafa, Avulcuk'tan Kırkoğlu Molla Hüseyin, Bezdegüme'den Hacı Ali Ağa'nın oğlu Recep Hafız'a teslim etmişti. Bu mollalar da köylü oldukları için Mehmet ile sıkı sıkı dost idiler. "Çakırca Mehmet Efe'nin medrese ile münasebeti vardı" denilmesi işte bu gibi tütün alışverişinden dolayıdır. Mehmet'in medreseye tütün getirmesi çok defa salı gününe rastlardı. O gün medreselerin tatil günü idi. Tatil gecesi Mehmet arkadaşlarına misafir kalır, cuma günleri de cuma namazından sonra yaz ve kış yapılması mütead olan pehlivan güreşlerinde mutlaka bulunurdu ve güreşlere kendi de iştirak ederdi. O çağda Ödemiş'te otuzu geçkin medrese vardı ve beş yüzü aşkın talebe bu medreselere devam ederdi. Bu güreşler Ödemiş'in önünde iki mesirelikte yapılırdı: Musalla-Sungurlu mevkilerinde. Musalla şimdiki ortaokul binasının bulunduğu mahaldi. Sungurlu ise İzmiroğlu Haydar Bey'in Sungurlu mevkisindeki türbesi önünde idi. Her iki mesirelik mahal, ulu çınar ağaçları ile gölgelenmişti. Yaz günleri burada cuma namazı da kılınırdı. Musallanın taştan mamul mimberi bile vardı. İşte Mehmet bu Ödemiş'in Kırkpınar gibi mesire mahallerinin sayılı pehlivanlarından idi.

Üçüncü olay: Burada sözü Sadık Bodur'a bırakıyoruz:

"Bir gün Çakırca'nın oğlu Mehmet Efe yine bir sipariş almış ve bir torba içine yerleştirdiği tütünleri omzuna atarak sapa yollardan Ödemiş'e dahil olmuş. Tütünlerini hançî Hacı Bekir'e teslim edecekmış.

Mehmet eski istasyondan incir kooperatifinin önünden Sıraç Mehmet

sokağına sapsmış hızlı hızlı yürüyerek geliyormuş. İki imam mescidi —Hamam mahallesindeki meydanda idi— önünde üç yol ağzına gelmiş. Hakkı Paşa konaklarına doğru voyvoda Hüseyin Ali'nin evinin önüne varmış. Hamam sokağının ağzına vardığında hamam önünden iki zaptiyenin gelmekte olduğunu görünce geri dönmüş, bu defa da Emmioğlu konaklarına doğru tabanı kaldırmış. Zaptiyeler Mehmet Efe'yi başındaki beyaz hümayun terlikten tanımışlar, onlar koşuyor, Mehmet kaçıyor, 'Tütün! vurun! çevirin şu keratayı!' gibi vaveylalar mahalleyi çınlatırken halk kapılara dökülmüş, çocuk çocuk bağışmaya başlamış. Mehmet tam sırada bütün hızıyla koşarak Çatalol mahallesine —eski istasyon yolu— bükülmüş, medrese onun burada da imdadına yetişmişti. Emmioğlu medresesinin —Pırasacı Ahmet'in ev yaptığı mahal— kapısını açık görünce hemen içeri dalmış, şahinden kaçan bir güvercin gibi bitkin bir vaziyette odalardan birisine girip hiç tanımadığı babam Ali Bodur'u oturur görünce sırtından tütün torbasını yere atmış, can havliyle soluya soluya şunları demiş:

- Bizim oğlan, arkamdan zaptiyeler geliyorlar, tütün torbasını saklayalım!

Babam tabii bir kere afallamış, şaşırılmış, kendine iltica eden bu delikanlının haline acımış, onu himaye kasdıyla çabuk buraya gir, tütün torbasını da yanına al ve saklan! deyip gusulhane kapısını açmış, Mehmet'i içeriye sokmuş, üstünden de kapıyı kilitlemiş. O zamanda medresenin imtiyazı çok büyüktü. Öyle hükümet kuvvetleri, reji kolcuları içeri girsinler ha, bu kabil mi idi?

Aradan iki dakika ya geçmiş ya geçmemiş zaptiyeler medrese kapısında görünmüşlerdi. Babam eline mahsus bir ibrik alıp abdest almak bahanesiyle oda kapısının önüne çömelivermiş. Zaptiyelerden biri,

- Molla buraya Çakırca'nın oğlu girdi mi? diye sorunca, babam Ali Bodur da şöyle bir cevap ile onları savmış:

- O çeşit adam buraya ne geldi, ne de geçti!

Zaptiyeler babamın sözüne kanmışlar ve gerisin geri dönüp gitmişler. Mehmet Efe ise bu iyiliği unutmamış, zeybek olduktan sonra dağda gezirken bir gün Karahayıt kurbinde ansızın babamla karşılaşmışlar. Babam efeyi tanımamış, çünkü efe çok değişmiş, fakat efe babamı tanımış,

- Efendi beni tanıdınız mı? demiş.

- Hayır tanıyamadım efe!

Efe medresede geçen hadiseyi anlatmış, gülüşmüşler, ayrılmışlar. Sırası düştükçe efe babama çok yardım etmiş, müşkülünü halledivermiş!"

Böylece efe hem tütün kaçakçılığı yapıyor, hem de bedenlen geliştigi için gençlik saikasıyla hovardalığa devam ediyordu. Yukarıda Kamalı Mustafa ile aralarının açıldığı yazılmıştı. Eskiden onun da dışmanları zaptiye-